

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií



Denisa Thernerová

**Od autoritářství k totalitarismu?
Proměna politického režimu Ruské federace
mezi lety 2012–2021**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková, Ph.D., M.A.

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci s názvem *Od autoritářství k totalitarismu? Proměna politického režimu Ruské federace mezi lety 2012–2021* vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Olomouci, 24. 4. 2024

.....
Denisa Thernerová

Děkuji paní Mgr. Markétě Židkové, Ph.D., M.A. za podpoření mého zájmu o téma nedemokratických politických režimů, motivaci ke studiu a následný odborný dohled a čas, který mi věnovala během zpracovávání této bakalářské práce.

OBSAH

Úvod.....	5
1. Charakteristické rysy autoritářských a totalitních režimů.....	9
1.1. Rysy autoritářských režimů	10
1.2. Rysy totalitních režimů.....	10
2. Problematika definice politického režimu Ruské federace	11
3. Výrazné politické změny v Ruské federaci mezi lety 2012–2021	15
3.1. Výběr výrazných politických změn a událostí	15
3.2. Představení vybraných politických změn a událostí.....	18
4. Analýza ruského politického režimu mezi lety 2012–2021	43
4.1. Komparativní část analýzy	43
4.2. Diachronní část analýzy.....	50
4.3. Poznatky vzešlé z analýzy	51
Závěr	52
ZDROJE INFORMACÍ.....	55
SEZNAM TABULEK A VIZUÁLNÍCH PRVKŮ	74
ABSTRAKT	75
ABSTRACT.....	76

Úvod

Politické útvary rozprostírající se souběžně na území severní Asie a východní Evropy představovaly významné mezinárodní aktéry napříč historií a tuto pozici tamější Ruská federace zaujímá i v současnosti. Ona významnost pramení z kombinace geografické rozlehlosti, s tím související kulturní rozmanitosti a opakovaných snah ruských státníků o nabytí i dobytí velkoleposti ruského státu. Takové útvary se proto pochopitelně stávají předmětem zájmu odborníků, zejména v oboru politických – a jim blízkých – věd. I tato bakalářská práce se zaměřuje na jednu z dílčích oblastí ruského politického systému, a to na s ním spojený politický režim.

Na časové ose politického vývoje Ruska se za zavedenými pojmy „carské“ a „sovětské“ často objevuje relativně nové označení „putinovské“. Tyto přívlastky zrcadlí ztotožňování ruských národních dějin s dějinami režimu a opakované autokratické, přivlastňovací tendence politických představitelů mít nad touto zemí osobní mocenskou dominanci. Nicméně, zatímco k carskému Rusku se v odborných pracích přiřazuje autoritářský režim a k sovětskému Rusku režim totalitní, prostředí putinovského Ruska se v akademickém diskursu dlouhodobě nedaří jednotně definovat.

Převážná většina expertů řadu let nahlížela na režim pod vedením prezidenta Vladimira Putina jako na autoritářský. Někteří u něj ovšem zpozorovali určitá specifika, se kterými se od ostatních autoritářství ve světě odlišoval, pročež k jeho označení začala být přidávána různá adjektiva, například „konkurenční“ (autoritářství). Jiní autoři pro zdůraznění míry odlišnosti tohoto typu nedemokratického vládnutí vytvořili nové pojmy, a v některých textech se tak můžeme setkat například s Ruskem označeným za „kleptokracii“ a „putinismem“ jakožto jedinečným typem vlády. Při zkoumání politického režimu v Ruské federaci se též setkáváme s jeho zařazením do skupiny takzvaných hybridních režimů, jež jsou obvykle považovány za mezistupeň mezi demokracií a autoritářstvím. Při pozorování společensko-politického vývoje uvnitř Ruské federace od započnutí třetího prezidentského mandátu Vladimira Putina v roce 2012 však odborníci poukazují na zesilující projevy nedemokratického charakteru státní moci v této zemi. Nejedna z nich přichází s revizí svých tvrzení o známkách autoritářství v ruském politickém prostředí a upozorňuje na náznaky totalitarismu. K největšímu rozšíření takových tvrzení poté dochází v souvislosti se započnutím války na Ukrajině v roce 2022. Právě tento potenciální definiční přechod ruského politického

režimu z kategorie režimů autoritářských do skupiny totalitních a to, zda je možné jej pozorovat již před zmíněnou válkou na Ukrajině, je tématem této bakalářské práce.

Hlavním cílem práce je chronologické zanalyzování proměny politického režimu Ruské federace mezi lety 2012–2021 a zodpovězení výzkumné otázky následujícího znění: „*Je možné mezi lety 2012–2021 pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní?*“ pomocí rozboru tamních výrazných politických změn a událostí, komparace jejich povahy s charakteristickými rysy zmíněných dvou typů moderních nedemokratických režimů a diachronní analýzy získaných poznatků.

Výše uvedenému analytickému charakteru této práce předchází stručné, avšak neopomenutelné shrnutí charakteristických rysů základních moderních nedemokratických režimů, tedy režimů autoritářských a totalitních, které podpoří jejich nutnou nezaměnitelnost v této práci. Součástí obsahu práce je také představení problematiky nejednotnosti definice politického režimu Ruské federace, ze které vychází impuls pro jeho analyzování. Propojením těchto částí autorka zamýšlí poskytnout byť základní, tak ucelený pohled na tuto problematiku.

První ze čtyř kapitol představuje stručný výčet základních charakteristických rysů autoritářských a totalitních režimů tak, jak je ve své práci s názvem *Totalitarian and Authoritarian Regimes* prezentuje významný politolog a sociolog Juan José Linz.

Druhá kapitola představuje přehled literatury autorů, kteří do odborné rozpravy přinesli nová označení pro ruský politický režim pod vedením Vladimira Putina a jejich dosavadní snahy reagovat na specifičnost tohoto režimu. Zmíněna je například kniha *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War* od Stevena Levitskyho a Lucana A. Waye, práce *Russia's Crony Capitalism: The Path from Market Economy to Kleptocracy* od Anderse Åslunda, text Davida G. Lewise s názvem *Russia's New Authoritarianism: Putin and the Politics of Order*, *Putinism: Russia and Its Future with the West* od Waltera Laqueura nebo kniha *Spin Dictators: The Changing Face of Tyranny in the 21st Century* Sergeje Gurieva a Daniela Treismana. Dále jsou zde zmíněny texty politických komentátorů, reflektující politickou situaci v Ruské federaci a započínající diskusi o možném přechodu Ruska od autoritářství k totalitarismu.

Třetí kapitola je přípravnou fází analýzy, v níž je vybráno a představeno deset nejvýraznějších politických změn nebo událostí, ke kterým v Ruské federaci došlo mezi

lety 2012–2021, a které budou do analýzy v další kapitole práce zahrnuty. Stanovený počet odpovídá kvantitě vyzdvižení jedné výrazné změny nebo události za každý jeden kalendářní rok, která naplňuje adekvátní rozsahové možnosti bakalářské práce a vyváženě pokrývá celé zkoumané období. Primárními zdroji informací jsou legislativní dokumenty a oficiální vyjádření politických představitelů. Sekundárními informačními zdroji jsou články na ověřených zpravodajských portálech (např. *Foreign Affairs*, *The Guardian* či *The Moscow Times*) a články na webových stránkách lidskoprávních organizací (např. *Human Rights Watch* a *Amnesty International*).

Obsahová povaha vybraných politických změn a událostí je následně ve čtvrté kapitole komparativní analýzou porovnána s rysy, které vykazují autoritářské a totalitní režimy. Postačujícím zdrojem informací pro zpracování této části práce je syntéza její první a třetí kapitoly. Na informacích získaných z takové komparace a náhledu na ně z chronologického hlediska je vystavěna druhá podkapitola, ve které je okomentována vývojová tendence projevů nedemokratických režimů v ruském politickém prostředí během zkoumaného období. Třetí podkapitola propojením získaných poznatků zakončuje hlavní text této bakalářské práce zodpovězením výzkumné otázky.

Akademické práce, které se doposud tímto předkládaným tématem zabývaly, pochopitelně pokrývají dřívější časová období (obvykle do roku jejich publikování). Vzhledem k dynamickým změnám uvnitř ruského politického systému tato práce reaguje na vhodnost pokračování v analýzách tamějšího režimu z hlediska bezprostředních časových návazností. Nicméně, v době psaní této bakalářské práce stále probíhá válka na Ukrajině a souběžně dochází na různých úrovních ruské politiky ke zvratům vhodným pro budoucí samostatné odborné texty. Jedná se o neustále navyšující se množství změn, které nelze soustavně zpracovávat do práce tohoto typu a zpravidla je v aktuálním čase zaznamenávají kratší útvary jako články a komentáře. Tato bakalářská práce tedy reflektuje opodstatněně vymezené období, v němž Vladimir Putin zastává nepřerušovanou funkci prezidenta Ruské federace. Spodní hranicí tohoto rozmezí je rok 2012, kdy se Vladimir Putin potřetí chopil moci jako prezident Ruské federace za doprovodu výrazných protestů ruského obyvatelstva, na něž přišla režimní odezva v podobě nových zákonů. Vrešním ohraničením je rok 2021, který předchází eskalaci vojenské intervence na Ukrajině do přímého válečného konfliktu. V tomto časovém rozsahu dochází k prohlubování odborné diskuse o problematice definování typu ruského politického režimu. A právě do roku 2021 jsme nyní schopni nahlížet

na ucelené časové politické období, které můžeme označit za „předválečné“. Až ukončení války poskytne pohled na další celistvý časový úsek – „válečné období“, jehož analýza pravděpodobně dále určí pohybování tohoto režimu v definičních tabulkách.

1. Charakteristické rysy autoritářských a totalitních režimů

Terminologickými dominantami, jež prostupují napříč touto bakalářskou prací a jsou zaneseny i do samotného jejího názvu, jsou označení dvou základních moderních nedemokratických režimů. Jedná se o režimy autoritářské a totalitní. Důvod orientace na ně v souvislosti s politickým prostředím Ruské federace je nastíněn již v úvodu této práce – v odborném diskurzu byla započata debata o tom, zda politický režim v Ruské federaci mírou projevu své nedemokratičnosti stále dominantně vykazuje rysy, které jsou charakteristicky autoritářské, nebo jestli se napříč časem proměnila jeho povaha takovým způsobem, že by jej bylo možné přeradit do kategorie totalitních režimů. Rusko má navíc s oběma těmito režimy historickou zkušenost, se kterou je možné očekávat, že se budou určité podobnosti, návaznosti a odkazy objevovat právě i ve vývoji současného politického prostředí, a kterou je možné zohledňovat.

Vzhledem k tomu, že jsou si zmíněné režimy v mnohém podobné, pomyslná hranice mezi nimi může být při rozlišování jejich typických znaků snadno prostupná. Pořád se však jedná o dvě individuální kategorie nedemokratických režimů, jejichž působnost v praxi má odlišné dopady na vývoj těch států, ve kterých tyto režimy ovlivňují politický chod země, v oblasti ekonomické, zahraničně politické i sociální a společenské. Z toho důvodu je na začátek této práce umístěna tato krátká kapitola, která dopomáhá vytvořit základní náhled na podstatu těchto režimů. Jejím účelem není poskytnout vyprávění o politickém vývoji Ruska a propojovat události z jeho historie s aspekty, které se vyskytují i v současné Ruské federaci, nýbrž vytvořit technickou osnovu jejich charakteristických rysů, ze které bude moci čerpat stěžejní analytická část této práce.

Analýza obsažená v této bakalářské práci je koncipována tak, že jsou v jejím rámci komparovány povahy určitých výrazných politických změn a událostí s charakteristickými rysy autoritářských režimů a poté režimů totalitních. Tato kapitola proto skýtá dva podnadpisy, které oddělují výčet typických znaků oněch nedemokratických režimů, jež ve své práci zmiňuje významný politolog a sociolog Juan José Linz. Jeho dílo bylo z množství prací dalších schopných teoretiků vybráno zejména z důvodu jeho konceptuální přehlednosti a vlivnosti a relevantnosti na politologické výzkumy po dobu již několika desetiletí.

1.1. Rysy autoritářských režimů

Linz (2000a) za autoritářské režimy označuje nedemokratické a netotalitní režimy, které se prokazují:

- omezeným politickým pluralismem, tedy koncentrováním politické moci do rukou jednoho politického lídra nebo početně menší skupiny lidí,
- absencí vůdčí ideologie a přítomností specifické mentality, která je založená na emocích, ale není tak utopická jako bývají ideologie,
- nepřítomností rozsáhlé či intenzivní politické mobilizace neboli omezováním politické účasti občanů,
- absencí systematických mechanismů pro uplatňování restriktivních opatření.

1.2. Rysy totalitních režimů

K totalitním politickým režimům Linz (2000b) přiřazuje tyto základní charakteristické rysy:

- existence monistického centra moci, tedy monopolizování moci jediným vůdcem nebo politickou stranou,
- přítomnost exkluzivní a intelektuálně podložené ideologie,
- podporování masové občanské participace za účelem vytvoření dojmu podpory politických záměrů režimu,
- systematické mechanismy pro uplatňování restriktivních opatření.

Leč se uvedení pouhých čtyř bodů ke každému z těchto režimů na první pohled jeví jako málo vypovídající, v jejich podstatě se skrývá široká škála možných aplikací. To prezentuje třetí kapitola této bakalářské práce, ve které jsou představeny výrazné politické změny a události, ke kterým došlo v ruském politickém prostředí ve zkoumaném časovém rozmezí. Takto spletné téma si žádá přístup zkoumání po menších dílčích částech. Pokud budeme mít při prostupování této práce na mysli výše uvedené základní charakteristické rysy daných typů politických režimů, navazující propojování informací nám bude utvářet systematický celek, se kterým se dále budeme schopni přehledně orientovat v tématu politického režimu Ruské federace.

2. Problematika definice politického režimu Ruské federace

Impuls pro zkoumání proměny politického režimu v Ruské federaci vychází z obecné problematiky nejednotnosti jeho definice. Jak je již zřejmé, tato bakalářská práce se zaměřuje na jeho potenciální přeměnu z typu autoritářského na totalitní. Za účelem vyzdvižení specifčnosti politického prostředí Ruské federace však odborníci pro označení tamního režimu mnohdy používají různá unikátní označení. Obsahově pestrá diskuse o významu a využití těchto jiných označení by byla hodna zpracování samostatného odborného textu, ovšem není tématem této práce, a předkládaná kapitola se tak cíleně neuchyluje k jejímu detailnímu rozboru. Cílem stručného představení existence nejednotnosti v definici ruského politického režimu je více osvětlit to, proč se tato práce zaměřuje zrovna na potenciální režimní přeměnu od autoritářství k totalitarismu. Druhotně může obsah této kapitoly posloužit jako přehled literatury, kterým se případně lze v budoucnu inspirovat při psaní prací na toto téma.

Definování politického režimu v Ruské federaci je předmětem zájmu odborníků již od jejího vzniku, po pádu Sovětského svazu totiž v tomto novém politickém útvaru došlo ke zformování specifické politické kultury. Rusko mělo několik staletí trvající zkušenost s nedemokratickými režimy, ve kterých obvykle silná vůdčí osobnost svými rozhodnutími usměrňovala dopady nejrůznějších krizí (Vassilieva, 2020). Ruská federace jako země, v níž se v 90. letech 20. století proměnily dříve zavedené pořádky a docházelo v ní k transformační recesi, tak snadno našla řešení pro zmírnění nestability opět v autoritativním způsobu řízení státu. Vláda Vladimira Putina, jenž s přelomem nového tisíciletí nastoupil do prezidentského úřadu, sice dopomohla k ekonomickému růstu země, ale proces jejího přiblížení západním liberálním demokraciím byl narušen tendencemi k silné monopolizaci moci, která je typickým projevem autoritářských režimů. Neúspěšné aplikování liberálně demokratického modelu způsobilo to, že v Ruské federaci sice byly vytvořeny formální demokratické instituce, avšak v praxi byly nadále uplatňovány nedemokratické postupy, jež byly do této nově vznikající politické kultury začleněny jako dědictví z carské a sovětské éry (Vassilieva, 2020).

Konání konkurenčních voleb, během kterých byly porušovány demokratické principy, přiřadilo k oněm autoritářským projevům režimu legitimní vládu. Politologové Steven Levitsky a Lucan A. Way z toho důvodu ve své práci *Competitive Autho-*

ritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War z roku 2010 nazývají ruský režim konkurenčním autoritářstvím. Jiní odborníci se více zaměřili na mocenské struktury uvnitř politického systému. Například Norman Schofield a Micah Levinson ve svém článku z roku 2008 s názvem *Modeling Authoritarian Regimes* píší o suverénní oligarchické demokracii, čímž reagují na patrnou koncentraci vlivu na politická rozhodování mezi členy menší skupiny movitých lidí. Především během prvního a druhého prezidentského mandátu Vladimira Putina (tedy mezi lety 1999/2000 až 2008), potažmo během období, kdy vykonával funkci premiéra (mezi lety 2008 až 2012), často v odborných textech nacházíme výchozí myšlenku jejich autorů o tom, že se režim Ruské federace z důvodu nevydařené demokratické tranzice zformoval do hybridní podoby stojící mezi demokracií a autoritářstvím. Příklon k nedemokratické straně takové podoby začínáme v pracích expertů zaznamenávat zejména poté, co se Vladimir Putin rozhodl ucházet o svůj třetí prezidentský mandát a s jeho následným započnutím v roce 2012, od kdy se v rámci politického systému Ruské federace uskutečnila řada výrazných politických změn nedemokratického charakteru.

Komentáře k politickému režimu v Ruské federaci během Putinaova třetího a čtvrtého prezidentského mandátu se poté nejčastěji vyznačují již jeho zařazením do kategorie autoritářských režimů, z důvodu častějších a silnějších nedemokratických projevů. Při ohlédnutí na historickou zkušenost země začal být Vladimir Putin častěji připodobňován k některým ruským carům (např. Eltsov, 2015). Přiřazeno mu nejednou bylo také označení diktátora, respektive spin-diktátora – tak, jak představila práce Sergeje Gurieva a Daniela Treismana s názvem *Spin Dictators: The Changing Face of Tyranny in the 21st Century*, která popisuje to, jak moderní autoritáři využívají sofistikovanější metody k zachování své moci. I nadále byla představována další nová pojmenování pro tento režim, protože mnozí neshledávali v jeho projevech plný soulad se znaky, jež vykazovaly jiné autoritářské režimy. Politoložka Karen Dawisha se v knize *Putin's Kleptocracy: Who Owns Russia?* z roku 2014 zaměřuje na formování politického prostředí a mocenských struktur v Ruské federaci pod vlivem korupce, a snahy elit maximalizovat svůj osobní finanční zisk na úkor společnosti považuje za specifický systém autoritářské vlády, pro který používá označení kleptokracie. Kniha ekonoma Anderse Åslunda z roku 2019, nesoucí název *Russia's Crony Capitalism: The Path from Market Economy to Kleptocracy*, pracuje se souslovím autoritářská kleptokracie, k níž navíc přiřazuje specifický ekonomický systém crony kapitalismu,

ve kterém hrají v rámci vývoje země roli blízké vazby soukromých podniků na politické elity. Kleptokratický systém poté dále uznává například David G. Lewis ve své práci *Russia's New Authoritarianism: Putin and the Politics of Order* z roku 2020. Poslední dva zmínění autoři (ale nejen oni) do svých prací také zaznamenávají pojem „putinismus“, jenž vyobrazuje autoritářský politický režim založený na kultu osobnosti Vladimira Putina. Současně se však tento pojem vyskytuje například přímo v názvu knihy historika Waltera Laqueura z roku 2015 – *Putinism: Russia and Its Future with the West* –, která prezentuje styl vládnutí Vladimira Putina jako fenomén, který se odvíjí od takzvané řízené demokracie, a tím problematika definování typu politického režimu v Ruské federaci může nabývat opět částečně demokratických konotací.

Kombinace stylu Putinova vládnutí a faktu jeho dlouhodobého zastávání prezidentské funkce zapříčinila to, že na Ruskou federaci začalo být odkazováno jako na „putinovské Rusko“. Avšak například politolog Vladimir Gelman (2021) v jednom ze svých textů uvedl, že autoritářský vývoj v této zemi by byl pravděpodobně stejný i v případě, že by se nástupcem Borise Jelcina tehdy stal jiný politik. Gelman v roce 2021 uvedl, že je podle něj Rusko oproti situaci na počátku 90. let mnohem lépe připraveno na výstavbu demokracie. Ve stejný rok univerzitní profesor Serhii Ploky (2021) shledával rozdíl oproti 90. létům naopak v tom, že tehdy se ve státech bývalého Sovětského svazu prosazení liberální demokracie očekávalo, ale k aktuální situaci dodával, že je Rusko na autoritářské, ne demokratické cestě.

Do už tak nejednotného – mezi autoritářstvím a demokracií oscilujícího, nebo v konkrétní autoritářské kategorii neukotveného – pohledu na typ a směřování ruského politického režimu zasahuje další vlna prohlubování odborné diskuse o jeho problematickém definování. Uznávání politologové jako například Andrej Kolesnikov (2017), Maria Lipman (2013) nebo již zmíněný Serhii Ploky (2021) průběhem let vydali několik článků, které pojednávaly o politizaci a návratu sovětské historie a dědictví stalinismu a bylo možné zaznamenat občasné připodobnění Putina k totalitním lídrům (např. Kolesnikov, 2022). Zvažování přítomnosti totalitních rysů v ruském politickém režimu dlouho nenabývalo takové popularity jako jeho kategorizace do skupiny autoritářských režimů. K největšímu rozmachu myšlenky přerodu ruského politického režimu do totalitní podoby došlo až se započnutím přímého válečného konfliktu na Ukrajině v roce 2022. Právě méně četné výzkumné pokrytí projevů totalitních aspektů v politickém režimu „předválečné“ Ruské federace nyní

vybízí k jeho doplnění. Analýza, ke které tato bakalářská práce nyní přistoupí, zprostředkovává ohlédnutí se na to, zda mezitím, co se odborníci soustředovali na přesné zařazení ruského politického režimu do nejideálnější podkategorie autoritářských režimů, nedošlo k jeho přeměně do totalitní formy, jak naznačovalo poněkud přehlížené pozorování některých expertů.

3. Výrazné politické změny v Ruské federaci mezi lety 2012–2021

Již text předchozí kapitoly nastínil důvod orientace analytické části této bakalářské práce na proměnu politického režimu v Ruské federaci ve vymezeném rozmezí let 2012–2021. Určení jeho spodní hranice se odvíjí od protestní atmosféry v ruské společnosti v době prezidentských voleb 2012, na niž přišla režimní odezva v podobě nových zákonů. Vrchním ohraničením je předválečný rok 2021, který předchází eskalaci vojenské intervence na Ukrajině do přímého válečného konfliktu. Právě v tomto časovém rozsahu zaznamenáváme další prohlubování odborné diskuse o problematickém definování tamního typu politického režimu.

Ke zkoumání proměny režimu bude v další kapitole přístupováno pomocí diachronní komparativní analýzy výrazných politických změn a událostí, ke kterým v Ruské federaci došlo ve stanoveném období. Než však bude možné přejít k takové analýze, je potřeba zohlednit fakt, že deset let představuje relativně dlouhý časový úsek, v jehož rámci došlo k velkému počtu změn a událostí, který práce tohoto typu nedokáže plně obsáhnout, a je tudíž potřeba z něj vybrat vhodný vzorek. V této kapitole dochází k přípravné fázi analýzy, tedy k výběru a představení onoho vzorku.

První podkapitola určuje postup při selekci změn a událostí, s nimiž bude v analýze operováno. O jejich obsahové podstatě poté pojednává druhá podkapitola, která využívá informace z primárních zdrojů legislativních a právních dokumentů, oficiálních vyjádření politických představitelů nebo volební komise a ze sekundárních zdrojů ve formě článků na ověřených zpravodajských portálech a webových stránkách lidskoprávních organizací.

3.1. Výběr výrazných politických změn a událostí

Z množství zákonů, usnesení, výsledků voleb atp., které ve zkoumaném období na úrovni různých ruských federálních subjektů nově vešlo v platnost, je pro analýzu vhodné vybrat pouze vzorek takových politických změn a událostí. Ten musí být relevantní pro tento výzkum a mít schopnost poskytnou čtenáři této bakalářské práce náhled na kontinuální vývoj politického prostředí Ruské federace. To se práce pokouší zajistit prostřednictvím filtračního procesu, jehož postup je popsán na další straně.

K částečné požadované redukci počtu změn a událostí, se kterými by mohla analýza pracovat, dopomáhá určení pěti kritérií, která musí změna či událost splňovat, aby dále postupovala filtračním procesem, a to:

1. K politické změně nebo události musí dojít mezi 7. květnem 2012 a 31. prosincem 2021, tzn. v časovém rozmezí mezi dnem inaugurace Vladimira Putina do prezidentského úřadu v roce 2012 a koncem předválečného roku 2021.
2. Působnost politické změny či vliv politické události se musí vztahovat na území Ruské federace jako celku, nemůže se týkat politického chodu pouze dílčího federálního subjektu.
3. K dané politické změně nebo události musí být dostupné primární zdroje v podobě plného legislativního znění nových zákonů, prohlášení politické reprezentace či oficiálních výsledků voleb od Ústřední volební komise.
4. V souvislosti s danou politickou změnou či událostí musí být k dispozici její prezentace a hodnocení institucemi a odborníky vně Ruskou federaci.
5. Během zkoumaného období musí ve spojení s danou změnou nebo událostí docházet k dalším legislativním úpravám nebo opakováním, signalizujícím její zásadnost a aktuálnost pro režim.

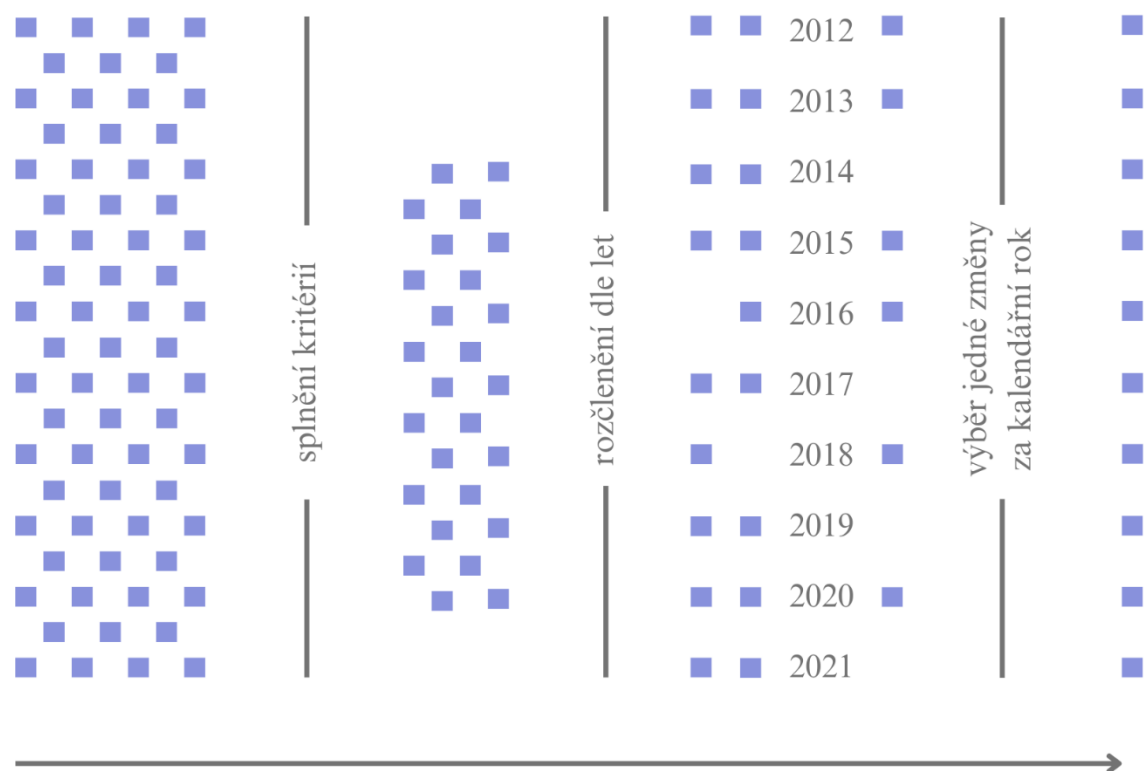
Po prostoupení politických změn a událostí sadou těchto kritérií přistupujeme k jejich rozřazení do skupin podle roku, ve kterém k nim došlo. Do konečného vzorku poté vybíráme jednu změnu či událost za každý jeden kalendářní rok, čili celkem deset bodů, čímž dosahujeme početně adekvátního množství, jež navíc vyváženě pokrývá celé zkoumané období.

Při volbě pouhé jedné změny za každý kalendářní rok se práce uchyluje k selektivnímu vzorkování (tzv. selective sampling), tedy výběru, který autorka považuje pro výzkum nejrelevantnější (Reddy & Ramasamy, 2016). Došlo-li během stanoveného časového rozmezí ke konání voleb, je zohledňován fakt jejich zásadnosti pro politické prostředí a v těch letech, ve kterých volby proběhly, je proto automaticky upřednostněna a do analýzy vybrána tato událost. V „nevolebních“ letech je výběr zaměřen na přijetí nových federálních zákonů. Aby v jeho rámci vznikl prostor pro obsahově různorodější zachycení vývoje politického režimu Ruské federace, nedochází

k opakovanému vybrání události stejného typu a taktéž nejsou do výběru zahrnovány další legislativní úpravy předtím již popisované změny, i přestože jejich existence představuje jedno z kritérií předcházející fáze filtračního procesu. Příkladem jsou volby do Státní dumy, které se během zkoumaného období uskutečnily dvakrát, avšak vybranou výraznou politickou událostí se staly jedinkrát. Dalším příkladem mohou být změny zákona pojednávajícím o možnostech shromažďování občanů, ke kterým docházelo téměř ve všech letech zkoumaného období, ale za výraznou politickou změnu byly vybrány pouze jednou. Budoucí vývoj v daných oblastech je každopádně v jednotlivých textech, které výrazné politické změny a události představují, vždy zmíněn.

■ politická změna/událost

Schéma – Postup při výběru změn/události



Pozn.: Počet jednotek zaznamenaný do schématu je modelový a plně neodpovídá počtu politických změn a událostí, který v konkrétních částech filtračního procesu figuroval.

Text této práce netvrdí, že v Ruské federaci nedochází k žádným politickým změnám (pro životy občanů) pozitivního charakteru. Ovšem již v závislosti na prvním výběrovém kritériu se do množiny změn a událostí, které dále prostupují filtračním procesem, dostává dominantní množství změn nedemokratické povahy. Jak uvádí

federace lidských práv (FIDH) v jedné ze svých monitorovacích zpráv, jen během jednoho prezidentského mandátu od znovuzvolení Vladimira Putina v roce 2012 vešlo v platnost padesát nových zákonů neodpovídajících demokratickým standardům (FIDH, 2018). Selekcí změn nedemokratické povahy poté podporuje i čtvrté a páté kritérium, jelikož právě u takových změn dochází k častým revizím a také je na ně nejfrekventovaněji poukazováno komentátory, organizacemi a institucemi stojícími mimo Ruskou federaci. Z toho ostatně vyplývá i samotné zaměření této práce na potenciální přeměnu právě mezi dvěma nedemokratickými režimy.

3.2. Představení vybraných politických změn a událostí

Nyní přecházíme k představení deseti vybraných výrazných politických změn a událostí v chronologické kompozici. Dílčí texty této podkapitoly obsahují:

- vhléd do atmosféry doby, v níž se změna nebo událost utvářela,
- popis vývoje změny do (pro daný zkoumaný rok aktuální) podoby nebo popis vývoje událostí, které k jejímu zformování vedly,
- obsahovou podstatu změny či události,
- časový rámec ukotvení změny do ruského politického systému nebo vlivu události na tento systém,
- reakce na adaptovanou změnu či proběhlou událost,
- zmínku existence dalšího vývoje dané změny nebo události během následujících let zkoumaného období.

2012

Federální zákon č. 65-FZ

omezování shromažďování občanů

V souvislosti s prezidentskými volbami roku 2012 se na území Ruské federace odehrálo několik protestů, jimiž se ruské obyvatelstvo dožadovalo spravedlivých voleb. Tyto protesty se napojily na vlnu vyjadřování nesouhlasu s podvodnými procesy při volbách do Státní dumy – dolní komory Federálního shromáždění, které započaly již na konci roku 2011. V nich zvítězila politická strana Jednotné Rusko, a právě ona vyslala do klání prezidentských voleb svého kandidáta, kterým byl Vladimir Putin, jenž se po čtyřleté pauze od prezidentských povinností rozhodl potřetí ucházet o nejvyšší státní post. Organizátoři a policisté evidovali odlišné počty protestujících, každopádně se jednalo o desetitisíce lidí, a tyto protesty tak byly označovány za největší od pádu

Sovětského svazu (Monaghan, 2012). Předvolební průzkumy veřejného mínění naznačovaly, že 40 až 50 % Rusů hodlá volit Putina, ovšem rozsah protestů současně předjímal, že legitimita tohoto jeho prezidentství bude zpochybňována (Saradzhyan & Abdullaev, 2012). Usnesení Ústřední volební komise, které odprezentoval věstník ruské vlády *Rossijskaja gazeta* (2012), uvedlo, že Vladimir Putin ve volbách získal vítězných 63,60 % hlasů. V porovnání s jeho předchozími volebními úspěchy tím došlo k poklesu jeho podpory a další plánované protesty byly v nedohlednu. To dalo podnět členům strany Jednotné Rusko, aby po prezidentově inauguraci předložili ve Federálním shromáždění požadavek na přísnější regulaci protestů v rámci legislativního systému.

Svobodu pokojného sdružování a shromažďování občanů zaručuje Ústava Ruské federace, když uvádí, že její občané mají právo se bez zbraní pokojně sdružovat a pořádat shromáždění, setkávání, demonstrace, pochody a stávky (Konstitucija Rossijskoj Federacii, hlava 2, článek 31). Podmínky pro konání veřejných setkání stanovoval Federální zákon č. 54-FZ z roku 2004. Jeho návrh byl podle prezidenta Putina upraven v souladu s ustanoveními mezinárodních smluv a ruskou legislativou (Prezident Rossii, 2004). Benátská komise – poradní orgán Rady Evropy pro otázky ústavního práva, jehož byla Ruská federace tehdy plnohodnotným členem, ale předložila výtky na vágnost některých částí jeho textu, která mohla způsobit nesrovnalosti v jeho výkladu a vymáhání (Venice Commission, 2012). Postupy policie v případě porušení podmínek zákona tehdy spočívaly v možnosti zatčení těch, kteří by se dopustili vandalismu nebo jiného nezákonného chování (Federal'nyj zakon ot 19.06.2004 № 54-FZ). V podvečer Putinovy inaugurace v roce 2012 se však projevilo, že policejním postupem se může stát také použití násilí, které doprovázelo zpočátku poklidný protest v Moskvě – poté, co policie zablokovala cestu k hlavnímu místu protestu, došlo k jejímu střetu s protestujícími, jenž zapříčinil desítky zranění a okolo 450 zadržení (Pfeifer, Earle & Nielsen, 2012).

Po inauguraci prezidenta byl ve Státní dumě předložen návrh nového *Federálního zákona č. 65-FZ, O změnách zákoníku Ruské federace o správních deliktech a federálního zákona „O shromážděních, setkáváních, demonstracích a stávkách“*, na který je v této části bakalářské práce kladen důraz jakožto na vybranou výraznou politickou změnu za rok 2012. Účastníkům protestů, kteří poruší některé ze zákonem stanovených pravidel, vytyčuje pokuty o částce 10 000 až 300 000 rublů, nově pro ně stanovuje nucené práce jako formu případného postihu a právníkům osobám hrozí pokuty ve výši

až 1 000 000 rublů (Federal'nyj zakon ot 08.06.2012 № 65-FZ, článek 1). Výkonné orgány Ruské federace jsou jím oprávněny určit seznam míst vhodných pro shromažďování, čímž získávají více pravomocí zamítnout žádosti o povolení ke konání protestů a více možností ukládat uvedené postihy. Přetrvávající vágnost pojmů i v této novele zákona souvisejícího se sdružováním občanů se projevuje v úmyslu pokutování těch, kteří se podílejí na organizování „massovogo odnovremennogo prebyvanija“ [hromadných simultánních shromáždění] a pohybu občanů na veřejných místech (Federal'nyj zakon ot 08.06.2012 № 65-FZ, článek 2, překlad autorky). Jak nastínila organizace Human Rights Watch (2012a), aplikovatelnost tohoto zákona se tím tedy vztahuje na jakékoliv masové přesuny lidí, které ani nemusí nést známky veřejné akce, ale poruší jednotlivé části onoho zákona tím, že například způsobí újmu plynulosti dopravy či poruší hygienické požadavky.

Výzvy k přehodnocení tohoto zákona a výtky vůči němu byly vzneseny ze strany tehdejšího předsedy ruské Rady pro rozvoj občanské společnosti a lidských práv Michaila Fedotova, bývalého ruského prezidenta Michaila Gorbačova, Vysoké komisařky Organizace spojených národů pro lidská práva Navi Pillayové a dalších (Interfax, 2012; OHCHR, 2012; Prezident Rossii, 2012). Organizace Human Rights Watch (2012a) v příspěvku na svých webových stránkách zaznamenala vyjádření ředitele její sekce pro Evropu a střední Asii Hughu Williamsona, který uvedl, že dle všeho cílem takového zákona není demonstrace regulovat, ale omezovat je.

Kritika nezabránila jeho schválení. Zákon č. 65-FZ byl ve Federálním shromáždění 5. června přijat dolní komorou, 6. června pohotově schválen horní komorou a 8. června 2012 byl podepsán prezidentem.

Veřejná vyjadřování nesouhlasu nicméně neustala, dokonce již 12. června 2012 proběhl další protest o účasti desetitisíců protestujících (Human Rights Watch, 2012b). Častá konání protestů a odhodlanost jejich účastníků i přes třicetinásobné zvýšení pokut, násilnosti a zatýkání zapříčinila stejně tak bezproblémové přijetí dalších restriktivních opatření. K dalším úpravám původního zákona o shromažďování došlo i v letech 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 a 2020 (Federal'nyj zakon ot 19.06.2004 № 54-FZ). Postupně do něj začaly být začleňovány pravomoci policie týkající se možnosti používání násilí.

Po Putinově inauguraci byla pozornost komentátorů a médií upínána zejména na četné množství nových federálních zákonů, ale neunikly jí ani některé zákony zaváděné na lokálních úrovních, zejména když se začala zvyšovat četnost těch, jež se sobě napříč regiony obsahově podobaly. Jejich příkladem mohou být zákony zakazující propagaci homosexuality, jejichž iniciátoři nicméně brzy začali formulovat požadavky na vznik takového zákona právě i na úrovni federální (Elder, 2012).

Ohledně vnímání homosexuality v ruském politicko-spoločenském prostředí se proti sobě střetávaly dva názorové pohledy. První vyplýval z faktu dekriminace homosexuality v Rusku v roce 1993 a respektování pasáže z Ústavy Ruské federace o právech a svobodách člověka jakožto nejvyšších hodnotách (Human Dignity Trust, n.d.; Konstitucija Rossijskoj Federacii, hlava 1, článek 2). Ten druhý se odvíjel od konzervativních společenských přesvědčení, která jsou v ruské společnosti po staletí budována zejména postoji církvi křesťanských náboženství. I přes své určité interní krize dokázala ve 21. století opět rozšířit svůj vliv pravoslavná církev (Garrard & Garrard, 2008). Východní ortodoxní církve jsou na sobě právně nezávislé, ale panuje u nich shoda na přístupu vůči homosexualitě, kterou shledávají za hřích (Human Rights Campaign, n.d.). Ruské pravoslavné církvi se sice nepodařilo získat takovou velkou míru politického vlivu, kterého se někteří kritici obávali, jenže harmonie mezi církví a politikami Kremlu je od roku 2000 nezanedbatelná (Anderson, 2007). Její přesvědčení v této záležitosti tak dokázalo z hlediska vlivu na společnost zastoupit tehdejší absenci zákonného znevážení homosexuality.

Ve zmíněném názorovém střetu nakonec zvítězil v roce 2013 onen druhý pohled a byl přijat požadovaný *Federální zákon č. 135-FZ*, stávající se vybranou výraznou politickou změnou za rok 2013. Plný název nového zákona – *O změně článku 5 Federálního zákona „O ochraně dětí před informacemi škodlivými pro jejich zdraví a vývoj“ a některých legislativních aktů Ruské federace za účelem ochrany dětí před informacemi podporujícími popírání tradičních rodinných hodnot* – neobsahuje termín „propaganda“, na jehož nejasnost u regionálních zákonů poukázala organizace Amnesty International (2013). I přesto je na něj obvykle odkazováno jako na zákon proti LGBT propagandě, protože zařazuje propagaci netradičních sexuálních vztahů a preferencí za výčet problematik jakými jsou například pornografie, zneužívání

návykových látek či materiály vyobrazující násilí, před nimiž je podle zákona potřeba nezletilé chránit (Federal'nyj zakon ot 29.06.2013 № 135-FZ, článek 2). Kromě uvedeného zákon zakazuje stavět „tradiční“ a „netradiční“ vztahy do stejné sociální roviny a šířit informace o homosexualitě, aby nedocházelo k rozvoji netradičních sexuálních postojů nebo vzbuzování zájmu o ně, a to i v kulturní a mediální sféře. Porušení tohoto zákona představuje správní delikt, za který jsou stanoveny pokuty a postihy (Federal'nyj zakon ot 29.06.2013 № 135-FZ, článek 3). Občanům hrozí pokuta až 100 000 rublů, organizací se týká udělení pokuty ve výši až 1 000 000 rublů a jejich devadesátidenní uzavření. Případný postih je vyměřen i pro cizince, těm kromě pokuty 100 000 rublů hrozí několikadenní zadržení a následná deportace.

Federální zákon č. 135-FZ byl v dolní komoře Federálního shromáždění přijat 11. června 2013 a ve stejný den zveřejnilo vládní Ruské centrum pro výzkum veřejného mínění (VCIOM) výsledky průzkumu o tom, jak ruští občané o návrhu zákona smýšlí, které tvrdí, že 88 % Rusů zákaz „gay propagandy“ podporuje (VCIOM, 2013). Horní komorou byl zákon schválen 26. června a prezidentem byl podepsán 29. června 2013.

Zákon byl kritizován mezinárodními institucemi (například Evropský soud pro lidská práva upozornil, že není v souladu s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jejíž stranou Rusko tehdy bylo) a protesty spojené s jeho přijetím si vyžádaly zadržení několika aktivistů (European Court of Human Rights, 2017). Jeho dlouhodobá chvála ze strany představitelů regionálních subjektů, kteří o jeho přijetí na federální úrovni usilovali, i pravoslavné církve jej však udržela v platnosti (Healey, 2017). Benátská komise se domnívá, že spíše než prosazovat a podporovat tradiční hodnoty je záměrem zákona omezovat a trestat hodnoty netradiční (Venice Commission, 2013, článek 82). Jak informovaly *The Moscow Times*, zásah proti právům LGBT komunity v takovém rozsahu nebyl v zemi vidět od sovětské éry (Žalalis, 2013).

K dalším novým restrikcím vůči LGBT komunitě došlo hned na začátku července téhož roku, kdy vešel v platnost zákon zakazující adopci stejnopohlavním párům (Federal'nyj zakon ot 02.07.2013 № 167-FZ, článek 3). V roce 2014 Ústavní soud Ruské federace prohlásil zákaz propagace netradičních sexuálních vztahů mezi nezletilými za ústavní a jeho cílem tak stanovil ochranu ústavních hodnot (Human Rights Watch, 2014). Do ústavy samotné byla ochrana institutu manželství jako svazku muže a ženy zanesena v rámci jejích změn v roce 2020.

Zatímco uvnitř politického systému Ruské federace v prvních letech dalšího prezidentského období Vladimira Putina docházelo k úpravám zákonů a správních deliktů, ke změnám se schylovalo i na geopolitické úrovni. Ty se týkaly poloostrova omývajícího Černým a Azovským mořem. Popis jeho reálií a vazeb tamních politických útvarů na Rusko by představoval vyličení staletí dlouhého historického vývoje, proto se tato část textu zaměřuje pouze na období nejrelevantnější pro pochopení politické situace, jež nastala ve zkoumaném roce 2014.

Krymský poloostrov (dále jen Krym) byl v době počátku Putinova třetího prezidentského období autonomním územím, které bylo součástí Ukrajiny, jak bylo po jednáních mezi Autonomní Republikou Krym a Ukrajinou v 90. letech 20. století zakotveno do Ústavy Ukrajiny (Constitution of Ukraine, hlava IX a X). Když v roce 2013 tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč projevil své politické preference nepodepsáním asociací dohody Ukrajiny s Evropskou unií, na Ukrajině propukly masové protesty známé pod označením Euromajdan. V jejich důsledku byl 22. února 2014 Janukovyč poslanci odvolán z funkce a vedení země se ujala prozatímní vláda. Jak uvádí ve svém textu Ivan Katchanovski (2022), odvolání Janukovyče porušilo ústavu, avšak jeho legální aspekt spočíval v hlasování Federálního shromáždění, které prezidenta považovalo za abdikovaného poté, co ze země uprchl do Ruska. Proruské obyvatelstvo, koncentrující se na ruskojazyčném Krymu, novou ukrajinskou vládu neuznávalo a jejich antipatie podporovala také zpolitizovaná jazyková otázka a ostrakizace ruského jazyka. Někteří odborníci tvrdí, že právě ta byla jednou z hlavních příčin vyvěřujícího konfliktu (Csernicskó, 2017). Den po odvolání Janukovyče došlo na Krymu k protestu obyvatelstva a v Sevastopolu, majícím v administrativním rozčlenění země podle ukrajinské ústavy zvláštní samosprávné postavení, demonstrující vyjadřovali svůj zájem o připojení Krymu k Ruské federaci. Nespokojenosti a zmíněné proruské orientace krymského obyvatelstva se rozhodli využít ve svůj prospěch političtí představitelé Ruské federace a strategická místa na tomto poloostrově záhy začaly obsazovat ruské vojenské jednotky (Konończuk, 2014). Ty měly s okupováním části cizího státu zkušenost v souvislosti s územím takzvané Jižní Osetie a Abcházie, které část mezinárodního prostředí považuje za regiony Gruzie, a kde jsou od roku 2008 taktéž přítomny (Varshalomidze, 2013).

Autonomní status Krymu mu v ukrajinské ústavě přidělil vlastní parlament, který ale nedisponoval zákonodárnými pravomocemi. Směl pouze vydávat normativní nařízení týkající se zemědělství, turismu, veřejné dopravy, zdravotnických zařízení atp., jejichž platnost mohl v případě nesouladu s Ústavou Ukrajiny ukrajinský prezident pozastavit (Constitution of Ukraine, hlava X, článek 137). Pod vlivem ruské okupace v něm však byla na začátku března 2014 zformována proruský orientovaná vláda, která odsouhlasila konání referenda o připojení Krymu k Rusku (De Carbonnel, 2014). Referendum proběhlo 16. března 2014, pod dohledem okupačních vojsk. Vladimir Putin o pár dní později ve svém projevu uvedl, že se referendum na Krymu uskutečnilo v souladu s demokratickými postupy a mezinárodními právními normami a číslo jeho výsledku – 96 % hlasů voličů pro připojení Krymu k Rusku – označil za mimořádně přesvědčivé (Sevastopol Life, 2015, 2:05–2:30). Výsledek referenda byl ruskou a novou krymskou politickou reprezentací považován za okamžitě platný, proto došlo hned 17. března k vyhlášení suverénního a nezávislého státu Krymská republika, jež bylo téhož dne stvrzeno dekretem ruského prezidenta (TASS, 2024).

18. března 2014 byla Vladimírem Putinem a zástupci nové Krymské republiky podepsána potvrzující dohoda o začlenění nového subjektu do Ruské federace (Prezident Rossii, 2014). Ta kromě samotného považování Krymské republiky za součást Ruska obsahuje také informaci o tom, že ruské zákony a jiné právní akty platí právě i na území Krymské republiky a doplňují ji fráze zdůvodňující její vznik z hlediska historické pospolitosti národů (Dogovor mezhdú Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Krym...). Ratifikace oné dohody o anexi Krymu, k níž byli poslanci vyzváni Vladimírem Putinem v jeho výše zmíněném projevu, měla podobu *Federálního zákona č. 36-FZ, O ratifikaci Dohody mezi Ruskou federací a Krymskou republikou o přijetí Krymské republiky do Ruské federace a vytvoření nových subjektů v Ruské federaci*, který je vybranou politickou změnou za rok 2014 (Federal'nyj zakon ot 21.03.2014 № 36-FZ).

Federální zákon č. 36-FZ byl ve Federálním shromáždění schválen dolní komorou 20. března a horní komorou 21. března 2014, s podpisem prezidenta byl zveřejněn téhož dne.

Anektování Krymu nebylo mezinárodním společenstvím pouze kritizováno, ale jeho většinou ani nebylo uznáno. Narušením územní celistvosti členského státu OSN

a nerespektováním ukrajinské nezávislosti totiž byla porušena Charta Organizace spojených národů (OSN) z roku 1945 a také Budapešťské memorandum z roku 1994 (United Nations Charter, hlava I, článek 2; Memorandum on security assurances..., článek 1 a 2). Valné shromáždění OSN vydalo rezoluci, prostřednictvím které potvrdilo svůj závazek politické nezávislosti a územní celistvosti Ukrajiny a odmítlo platnost referenda (United Nations, 2014). Benátská komise ve své hodnotící zprávě uvedla, že referendum o odtržení části země není přípustné, a i z důvodu absence jednání všech zúčastněných stran považuje referendum za nelegitimní (Venice Commission, 2014). Za nelegitimní jej ve společném prohlášení označili také tehdejší předseda Evropské rady Herman Van Rompuy a předseda Evropské komise José Manuel Barroso (European Commission, 2014). Ruská federace však nadále udržovala kontrolu nad územím prostřednictvím vojenské síly, kterou ruští političtí představitelé občanům prezentovali jako humanitární akci, což v důsledku zapříčinilo prudký vzrůst popularity Vladimira Putina, jehož politická rozhodnutí v roce 2014 schvalovalo až 88 % Rusů (Volkov, 2014).

Na konci roku 2020 byl na ukrajinské součásti zpravodajské organizace Svobodná Evropa publikován příspěvek, který informoval o tom, že je na Donbasu sepisován ideologický dokument ospravedlňující okupaci dalších ukrajinských území Ruskou federací. Autor příspěvku Sergij Gorbatenko (2020) do textu zanesl citaci zastánce existence (mezinárodně neuznávané) Doněcké lidové republiky, jenž tvrdil, že vznikající doktrína je podstatná pro celou ruskou Ukrajinu. V roce 2021 byl na serveru *Ruské centrum* tento dokument zveřejněn s názvem *Projektová doktrína Ruský Donbas*. Vyjadřuje záměr připojení Doněcké a Luhanské oblasti na území Ukrajiny k Rusku a obsahuje velké množství slovních spojení typu „historická pravda“, „historické odůvodnění“ či „historická spravedlnost“ (Russkij Centr, 2021). Přestože byly ve zmíněném informačním příspěvku z roku 2020 uvedeny domněnky analytiků o tom, že se jedná o ideologickou iniciativu tamního obyvatelstva, která nemusí reflektovat skutečné úmysly Kremlu, v roce 2021 zveřejnil i sám prezident Putin obsáhlý článek pojednávající o historické jednotě Rusů a Ukrajinců (Prezident Rossii, 2021). Volodymyr Zelenskyj, který se v roce 2019 stal prezidentem Ukrajiny, následně poukázal na opakování masového vydávání ruských pasů občanům východní Ukrajiny, ke kterému docházelo i před zahájením anexe Krymu v roce 2014 a obsazením částí Jižní Osetie a Abcházie v roce 2008 (Dickinson, 2021; Procházková, 2018).

Negativní mezinárodní reakce na události, ke kterým došlo na Krymu v roce 2014 a zapojení Ruské federace do bojů Syrské občanské války v roce 2015, daly vzniku obavám z ohrožení bezpečnosti země. Řešení takových potenciálních bezpečnostních problémů se připojilo ke snahám státu monitorovat útoky a radikalizaci obyvatelstva, která byla do té doby spojována zejména se vzestupem Islámského státu a kybernetických technologií. V záležitostech zabezpečení státních hranic nebo zajišťování národní bezpečnosti spolupracují ruské vojenské síly s Federální bezpečnostní službou (FSB). Ta se po rozpadu Sovětského svazu stala novou hlavní zpravodajskou a bezpečnostní agenturou, na jejíž činnost dohlíží prezident Ruské federace (Pravitel'stvo Rossijskoj Federacii, n.d.).

Účel a pravomoci FSB byly legislativně zakotveny v roce 1995 do Federálního zákona č. 40-FZ. Její činnost by podle tohoto zákona měla být vykonávána na základě zásady respektování a dodržování lidských a občanských práv a svobod, s výjimkou případů stanovených federálními zákony (Federal'nyj zakon ot 03.04.1995 № 40-FZ, článek 5 a 6). Těch následně vešlo v platnost několik. Když v roce 2003 z iniciativy Vladimira Putina FSB převzala kontrolu nad pohraniční stráží a částí Federální agentury pro komunikaci a informace vlády, prezident své rozhodnutí vysvětloval potřebou koordinace složek v boji proti terorismu a nelegálnímu obchodu s drogami. Takové změny struktury a postupy při přidělování nových pravomocí FSB však některým evokovaly podobnosti se sovětským Výborem státní bezpečnosti (Bacon & Renz, 2003). V roce 2006 vešel v platnost Federální zákon č. 35-FZ, který rozšířil pravomoci FSB o možnosti použití ozbrojených sil a povolení sledování osob podezřelých z účasti na teroristických aktivitách (Federal'nyj zakon ot 06.03.2006 № 35-FZ, článek 11). Takzvané operativní vyšetřovací činnosti v oblasti internetu byly FSB umožněny v roce 2013 jejich dodatkovým začleněním do původního zákona z roku 1995 ve formě Federálního zákona č. 369-FZ (Federal'nyj zakon ot 21.12.2013 № 369-FZ, článek 1).

Pozornost je však namísto věnovat značnému rozšíření pravomocí FSB prostřednictvím nového federálního zákona z roku 2015, který se tak stává vybranou politickou změnou pro daný rok. Jedná se o *Federální zákon č. 468-FZ, O změnách některých legislativních aktů Ruské federace*. Ten FSB povoluje shromažďovat biometrické osobní údaje občanů, kteří vykazují známky naznačující možnost jejich

sklonu k terorismu a zpřístupňuje jí vstup do domácností občanů za účelem zadržení osob přistižených při trestném činu. Dále umožňuje jejím příslušníkům používat fyzickou sílu k potlačení trestných činů a správních deliktů, odporu vůči FSB, nepokojů a blokování pohybu skupinami osob páchajícími protiprávní jednání (Federal'nyj zakon ot 30.12.2015 № 468-FZ, článek 14). Jinými slovy, taková opatření mohou příslušníci FSB využít k potlačení jakéhokoliv trestného činu nebo správního deliktu, za který může být dle jiného zákona, o kterém pojednává jedna z předchozích částí této podkapitoly, snadno klasifikována i například účast na protestech.

Federální zákon č. 468-FZ byl ve Federálním shromáždění dolní komorou přijat 23. prosince a horní komorou 25. prosince 2015, prezident jej opatřil svým podpisem předposlední den stejného kalendářního roku.

Prezident Mezinárodní federace pro lidská práva Karim Lahidji v roce 2015 predikoval to, že nové legislativní iniciativy tohoto typu budou i do budoucna dále omezovat svobodu shromažďování a vyjadřování nesouhlasu (FIDH, 2015). V měsících následujících po přijetí onoho zákona se začala v médiích objevovat informace převzatá od ruského deníku *Kommersant*, který přinesl zvěsti o plánovaném vzniku Ministerstva státní bezpečnosti, které bylo dříve součástí sovětského politického aparátu (Operov & Safronov, 2016). Andrei Soldatov (2016) ve článku na *Foreign Policy* psal o blížícím se vzkříšení Výboru pro státní bezpečnost, jejímž hlavním úkolem byla ochrana režimu. Podle zdroje *Kommersantu* mělo k takovým změnám bezpečnostní struktury dojít v roce 2018, jejich ohlášení ruskou politickou reprezentací se však neuskutečnilo.

Výše uvedené spekulace vznikaly i z důvodu brzkého přijetí Federálního zákona č. 374-FZ v roce 2016. Ten byl opět prezentován jako protiteroristický a FSB jím získala rozšířenou pravomoc za určitých okolností i bez soudního příkazu sledovat občany a dopouštět se odposlechů a monitorování jejich komunikace, když smí od telekomunikačních firem požadovat přístup k uživatelským datům (Federal'nyj zakon ot 06.07.2016 № 374-FZ, článek 13 a 15).

2016

volby do Státní dumy

konání parlamentních voleb

Jak zaznamenaly dosavadní závěrečné části dílčích textů této podkapitoly, v průběhu zkoumaného období dochází k dalším úpravám představených politických

změn stejné restriktivní povahy nebo ke změnám zaměřeným na stejnou problematiku. Je tomu tak i přes konání voleb, které by měly umožňovat potenciální obměnu zákonodárců. Rusové totiž dle průzkumů volby vnímají jako nástroj změn a obecně mají zájem o transformaci země, ale současně se jí obávají (Kolesnikov & Volkov, 2018). O volbách do dolní komory Federálního shromáždění se práce zmínila v kontextu vlny vyjadřování nesouhlasu s podvodnými procesy při jejich konání v roce 2011. Ty proběhly v prosinci onoho roku, a jelikož jsou poslanci Státní dumy voleni na období pěti let, další volby měly proběhnout v prosinci roku 2016. Více než rok před jejich plánovaným konáním ale Státní дума rozhodla o přeložení voleb z prosince na září (Prezident Rossii, 2015).

Od roku 2011 také došlo k několika změnám volebního systému pro tento typ voleb (TASS, 2016a). Území Ruské federace bylo nově rozčleněno do 225 jednomandátových volebních obvodů a byl zaveden proporční smíšený volební systém. Jedna polovina poslanců je tak volena v nově rozvržených jednomandátových volebních okrscích, druhá polovina je volena z kandidátních listin z jednoho celostátního obvodu, navíc se sníženou hranicí ze 7 na 5 %. Žadatelům o kandidaturu byla uložena povinnost poskytnout informace nejen o jejich trestním rejstříku, ale i o dostupných financích. Úpravy volebního systému dále přinesly výhody větším stranám, jež v posledních volbách získaly minimálně 3 % hlasů, a které nově nemusí získat podporu dříve požadovaných 150 000 podpisů pro umožnění účasti ve volbách. Také se snížila lhůta pro možnost napadení výsledků hlasování z jednoho roku na 10 dní.

Nové volby do Státní dumy se uskutečnily 18. září 2016 a stávají se vybranou výraznou politickou událostí daného roku. Svůj volební úspěch obhájila strana Jednotné Rusko s více než 54 % hlasů (Rossijskaja gazeta, 2016). Výše vítězného procenta překvapila i mnohé členy volební komise (TASS, 2016b). V kombinaci zisku 203 individuálních mandátů a dalších 140 mandátů na celostátní stranické listině tato strana získala ve Státní dumě celkem 343 křesel. Druhé místo zaujala Komunistická strana Ruské federace se 42 mandáty, třetí Liberálně-demokratická strana Ruska se 39 mandáty a do Federálního shromáždění se také dostaly strany Spravedlivé Rusko, Rodina, Občanská platforma a samostatně nominovaný Vladislav Reznik (TASS, 2016b). *The Moscow Times* informovaly o velmi nízké účasti, která znamenala nízký počet hlasů pro opoziční strany (Fishman & Bodner, 2016). Prezident Putin byl s její výší spokojen, dle něj prokázala to, že lidé politicky dospěli (TASS, 2016c).

Po kauzách s manipulací hlasů se Kreml snažil voličům odprezentovat spravedlivé a transparentní volby. Ústřední volební komise proto přislíbila podrobnou kontrolu těchto voleb, po které je 23. září oficiálně prohlásila za legitimní (Korolkov & Petrov, 2016). V říjnu 2016 poté zasedlo nové složení Státní dumy se starým dominantním vlivem strany Jednotné Rusko, připravené na tvorbu nových zákonů.

Ukrajinský parlament, který nadále neuznával začlenění Krymu do Ruské federace, volby kvůli jejich konání právě i v takzvané Krymské republice naopak označil za nelegitimní (Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2016). Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OSCE) ve svém předběžném prohlášení ocenila zvýšenou transparentnost voleb a profesionalitu volební komise, ale poukázala na omezování základních práv občanů a pokusy některých lokálních struktur ovlivnit jejich hlasování (OSCE, 2016). Výsledky pozorování voleb organizací *Golos* (2016), která se zabývá ochranou práv voličů, vykazují častá narušení řádného průběhu voleb v podobě nezákonného hlasování, porušení procedury či nedodržování pravidel při sčítání výsledků a poukazují – v porovnání s volbami roku 2011 – na snížení počtu nezávislých pozorovatelů voleb o polovinu. Podle některých však manipulace s hlasováním nebylo potřeba a strana Jednotné Rusko by od obyvatelstva většinu ve Federálním shromáždění získala i bez něj (např. Fishman & Bodner, 2016).

Další volby do Státní dumy proběhly po pěti letech se stejným prostým vzorcem – předcházely jim úpravy volebních pravidel (přinášející zejména nové podmínky pro kandidáty, ale také možnost zrušení voleb v případě zvýšené pohotovosti nebo mimořádné situace, tenkrát reagující na pandemii koronaviru), vyhrála je strana Jednotné Rusko se ziskem 50 % hlasů a 324 křesel a upozorňováno bylo na podvody s nimi spojenými (Mislivskaja, 2021; Osborn & Nikolskaya, 2021; TASS, 2021).

2017

Federální zákon č. 327-FZ

restrikce vůči zahraničním médiím

Průběh voleb a nesrovnalosti spojené s jejich výsledky komentovali domácí i zahraniční pozorovatelé. Takovými pozorovateli bývají neziskové organizace zabývající se lidskoprávními otázkami, nebo přímo monitoringem voleb. Nedlouho po kontroverzích s podvody při volbách do Státní dumy v roce 2011 ruští zákonodárci přistoupili ke schválení značně diskutovaného Federálního zákona č. 121-FZ, který svým obsahem postihoval právě neziskové organizace. Tento zákon, známý jako zákon

o zahraničních agentech, vešel v platnost již v roce 2012. Výraznou politickou změnou za rok 2012, která je v této práci vybrána do analýzy, se ale stal zákon pojednávající o možnostech shromažďování občanů, který dle autorky práce nejpříhodněji započínal vzhled do atmosféry zkoumaného období a objasňoval události, jež vedly k určení jeho spodní hranice. Sousloví „zahraniční agenti“ však nelze nechat bez povšimnutí. Příhodné je pro to zaměření ruské legislativy na zahraniční média, které se rok po dalších volbách do Státní dumy – jejichž průběh mimo jiné taktéž svým obsahem pokrývají – zformovalo do nového zákona, jenž nadále obsahoval označení „zahraniční agenti“.

Zákon z roku 2012 svou podstatou představoval novelu zákonů vzniklých v období přelomu století O veřejných sdruženích, O neziskových organizacích a O boji proti legalizaci (praní) výnosů z trestné činnosti a financování terorismu. Zaměřuje se na ruské neziskové organizace, které se zabývají (v zákonu příliš nespecifikovanou) politickou činností a získávají, nebo mají v plánu získávat finanční prostředky či jiný majetek ze zahraničních zdrojů (Federal'nyj zakon ot 20.07.2012 № 121-FZ, článek 1 a 2). Katherin Machalek (2013) v informačním listu pro Freedom House zmiňuje, že vykonávání takové politické činnosti stát sám vyhodnocuje spíše podle účasti organizace na aktech směřujících k ovlivňování veřejného mínění s ohledem na státní politiku, než aby zohledňoval skutečné cíle stanovené samotnou organizací. Takové subjekty pak zákon zařazuje do registru takzvaných zahraničních agentů a vyžaduje, aby toto označení uváděly i na jimi publikované materiály. Taktéž musí oprávněným orgánům dokládat své finanční výkazy a zprávy o své činnosti a personálním obsazení statutárních orgánů (Federal'nyj zakon ot 20.07.2012 № 121-FZ, článek 3). Každý rok musí absolvovat státní kontrolu, avšak dojít může i k předem neohlášené kontrole. Pokud by se organizace vyhýbala povinnosti předložit dokumenty požadované pro zařazení do registru, hrozí jí peněžitá pokuta a jejím členům omezení na svobodě, odnětí svobody nebo nucené práce.

V roce 2017 se uvalování negativních konotací spojených s takovým označením a případných postihů významně rozšířilo i na zahraniční mediální organizace. Vybranou výraznou politickou změnou za tento rok se tak stává *Federální zákon č. 327-FZ, O změnách článků 10.4 a 15.3 federálního zákona „O informacích, informačních technologiích a ochraně informací“ a článku 6 zákona Ruské federace „O hromadných sdělovacích prostředcích“*. Obsahující opět nepřiliš konkretizované sousloví „sdělovací prostředky“, tento zákon umožňuje ruské vládě označit za zahraničního agenta

jakýkoliv zahraniční subjekt, který svým čtenářům či publiku poskytuje informace a informační materiály. Vyhrazuje si také právo omezit přístup k informačním zdrojům, které prezentují výzvy k nepokojům, extremistickým aktivitám a účasti na hromadných akcích, konaných v rozporu se zavedeným pořádkem či poskytují informační materiály zahraničních organizací, které jsou na území Ruské federace označeny za nežádoucí (Federal'nyj zakon ot 25.11.2017 № 327-FZ).

Dolní komora Federální zákon č. 327-FZ přijala 15. listopadu, horní komorou byl schválen 22. listopadu a prezidentem podepsán 25. listopadu 2017.

Ruská Rada pro rozvoj občanské společnosti a lidských práv jako důvod svého doporučení tento zákon zamítnout uvedla absenci jeho zákonné definice (Interfax, 2017). Hugh Williamson pro Human Rights Watch (2017) vyjádřil své přesvědčení, že je tato legislativa vytvořena účelově pro to, aby umlčela nesouhlasné hlasy, které ruské autority nechtějí, aby byly v ruské společnosti slyšet.

Významnost úprav zákona o zahraničních agentech z roku 2017 spočívala v předznamenání možnosti rozšíření jeho působnosti na další subjekty i v budoucnu. Po nevládních organizacích a médiích (jmenovitě např. subjekty jako *Memorial*, *Meduza*, *Golos*, *Novaya Gazeta*, *Nastojashhee Vremja*, *Moskovskij centr Karnegi*, *Proyekt*, *Echo Moscow*, *National Endowment for Democracy*, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, *Deutsche Welle*,...) jím byly po úpravách v letech 2020 a 2021 postihnuty také individuální osoby (Gosudarstvennaja Duma, 2020; Gosudarstvennaja Duma, 2021).

2018

volby prezidenta Ruské federace

konání voleb hlavy státu

Tato práce ve svém textu již zaznamenala to, že kriticky hodnocenému upevňování nedemokratických aspektů v ruském legislativním systému nebylo zabráněno ani konáním nových voleb do Státní dumy v roce 2016, protože při nich nedošlo k narušení vazeb mezi dominantní parlamentní stranou a prezidentem. Nicméně, s blížícím se koncem Putinova prezidentského mandátu se v ruské společnosti utvořila tradičně předvolební protestní atmosféra. V roce 2017 proběhly rozsáhlé protikorupční protesty, které podnítil aktivista Alexej Navalnyj publikováním své investigativní činnosti zaměřené na tehdejšího premiéra Dmitrije Medveděva (Fishman, 2017). Ukázalo se, že problematika velké míry korupce v zemi je pro ruské občany významná. Její souvislost

s Medveděvem – tedy politikem kolegiálně značně napojeným na prezidenta Putina, vzhledem k jejich střídání se v premiéřské/prezidentské funkci a z něj vyplývající dlouholeté a pravidelné interakci – bývala mohla u některých kritiků vzbudit naděje na zpřetrhání zmíněných vnitropolitických vazeb, ať už prostřednictvím případných změn ve vládnoucí straně, nebo pomocí potenciální blíží se změny prezidenta. Z množství účastníků protikorupčních protestů lze předpokládat, že postavení strany Jednotné Rusko bylo v očích mnohých Rusů zneváženo. Avšak kombinace zákonů omezujících shromažďování, regulujících pokrytí i takovýchto událostí některými médii a posilujících pravomoci FSB, které v předcházejících letech vzešly ze spolupráce Jednotného Ruska s vládou a Putinem v jejím čele, dopomohly k zatčení stovek protestujících a k zastínění významu protestů v médiích (Amnesty International, 2017). Protesty z roku 2017 tak ve výsledku stabilitu režimu neohrozily (De Stefano, 2018).

Průzkumy veřejného mínění poté nadále vyobrazovaly Vladimira Putina jako nejpopulárnější politickou osobnost země. V jednom z průzkumů nevládní organizace Levada Center (2017a) mírně převažovaly souhlasné odpovědi dotazovaných na to, zda Vladimir Putin zneužívá moci, ale většina také uvedla, že mu důvěřuje. V jiném průzkumu bylo zachyceno ze strany občanů vůči Putinovi zejména pocitování respektu (Levada Center, 2017b). Během první poloviny jeho třetího prezidenství byla odborníky provedena analýza přístupů občanů k takovýmto průzkumům, která prokázala, že určité procento respondentů své antipatie k prezidentovi skrývá, avšak i přesto autoři závěrem konstatovali, že je Putin mezi občany skutečně populární (Frye, Gehlbach, Marquardt & Reuter, 2016). Státní zpravodajská agentura (TASS) na konci roku 2017 uvedla, že se prezident těší více než 80% občanské podpory a informovala o jeho rozhodnutí opět kandidovat v prezidentských volbách roku 2018 (TASS, 2017). Přestože byl Putin tentokrát nezávislým kandidátem, TASS také uvedla, že tajemník Generální rady Jednotného Ruska Andrej Turčak označil tuto stranu za „stranu prezidenta“ a oznámil odhodlání mobilizovat její příznivce v prezidentské kampani.

Dalšími sedmi prezidentskými kandidáty se stali Sergej Baburin, Pavel Grudinin, Vladimir Žirinovskij, Xenija Sobčakova, Maxim Surajkin, Boris Titov a Grigorij Javlinskij, kteří úspěšně prošli ověřovacím procesem hlasů nutných k možnosti kandidovat. Při onom procesu byl nově snížen počet hlasů potřebných k zařazení mezi kandidáty – nezávislí potřebovali získat 300 000 podpisů a nominovaní registrovanou politickou stranou 100 000 podpisů. Nadále platilo, že sbírání hlasů kandidátů nomino-

vaných parlamentní stranou s minimálně dvěma křesly ve Státní dumě nutné není (European Parliament, 2018). Svůj záměr kandidovat oznámil již na konci roku 2016 také Alexej Navalnyj (Naval'nyj, 2016). Jeho účast ve volbách byla však zakázána Ústřední volební komisí se zdůvodněním, že pozbývá pasivního volebního práva kvůli trestnímu stíhání a Navalného odvolání proti tomuto rozhodnutí bylo následně také zamítnuto Nejvyšším soudem (Interfax, 2017).

Termín voleb byl kvůli potřebě vyšší volební účasti, která by v protestující zemi dopomohla více legitimizovat Putinovo očekávané vítězství, přesunut na datum dne oslav anexe Krymu, jež v roce 2014 dopomohla k jeho velké popularitě (De Stefano, 2018). Volby se proto uskutečnily 18. března 2018. Byly vnímány jako referendum o důvěře Putinovi a současně na ně bylo nahlíženo jako na test oprávněnosti připojení Krymské republiky k Rusku (Martynova, 2018). Rekordně vítězných téměř 77 % hlasů ve volbách skutečně získal Vladimir Putin (Mislivskaja, 2018).

V přehledu pozorování hlasování, poskytnutém organizací *Golos* (2018), bylo v den voleb ohlášeno přes 1 500 narušení řádného průběhu voleb. Ta se týkala zamezování pozorovatelům voleb pořizovat uvnitř volebních místností záznamy, odepření hlasovacího práva, porušení tajnosti hlasování, zkreslení výsledků atp. Organizace však upozornila na praxi zasílání i nepravdivých oznámení o takových porušení a ocenila snahy komise na ně během volebního dne reagovat. Tam, kde se potvrdilo vložení hlasovacích lístků do volebních urn v množství převyšujícím počet lidí, kteří oprávněně hlasovali, byly výsledky prohlášeny za neplatné (Golos, 2018). Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě ve své zprávě ale označila proces vyřizování volebních stížností za netransparentní (OSCE, 2018). I přesto Ústřední volební komise tyto volby prohlásila za legitimní, transparentní, konkurenceschopné a respektující princip rovnosti kandidátů (Mislivskaja, 2018). Ve spojení s těmito prezidentskými volbami upozornila organizace Human Rights Watch (2018) nejen na opětovné omezování sdružování občanů, ale také na zesilování zásahů proti politické opozici, odkazujíc zejména na vyčlenění Navalného.

Vladimir Putin výhrou ve volbách roku 2018 započal své čtvrté prezidentské období. Tehdy se předpokládalo – vzhledem k ústavně stanovené možnosti vykonávat volební období maximálně dvakrát po sobě –, že se bude jednat o posledních šest let ve funkci prezidenta Ruské federace.

Výsledky prezidentských voleb roku 2018 potvrdily známé provázané vládnoucí struktury. Přestože v ruském společensko-politickém prostředí zaujímají silné postavení tradice, zmíněné struktury musely reflektovat nové vlivy, jež do Ruské federace přinášel postup času a mezinárodně propojený systém, jehož jsou součástí. Za jeden z nejsilnějších vlivů lze považovat inovace moderních technologií. Prostředí, ve kterém Vladimir Putin vstoupil do svého čtvrtého prezidentského úřadu, bylo jejich zásluhou jiné než to, do kterého vstupoval na začátku své politické kariéry. A zákonodárci ve stejnou dobu interagovali se společností, která byla nejen částečně generačně obměněna, ale také měla díky rozvoji technologií k dispozici jiné možnosti než ta, kterou ovlivňovali v době okolo prvního desetiletí nového tisíciletí. V rovině každodenního života se jednalo zejména o snadný přístup k informacím prostřednictvím internetu, který v roce 2019 světově používaly více než čtyři miliardy lidí (Petrosyan, 2024). Zatímco ruští občané reagovali na vývoj doby využíváním možností internetu, politická sféra v této oblasti současně podnikala regulující kroky.

Internetové prostředí bylo kontrolováno již řadu let, v důsledku platnosti různých protiteroristických zákonů, zákonu o zahraničních agentech, zákonu o ochraně nezletilých před škodlivými informacemi apod. Na dodržování některých z nich kromě úřadů a FSB dohlížela od roku 2012 také Federální služba pro dozor v oblasti telekomunikací, informačních technologií a masmédií, známá jako Roskomnadzor, která směla blokovat škodlivý obsah na internetu (Freedom House, 2013). V roce 2019 nabyla nových pravomocí skrze *Federální zákon č. 90-FZ, O změnách Federálního zákona „O komunikacích“ a Federálního zákona „O informacích, informačních technologiích a ochraně informací“*, vybraný výraznou politickou změnou za rok 2019.

Cílem zákona, jenž je známý jako zákon o suverénním internetu, je dle zprávy Státní dumy zajištění stabilního provozu internetu v zemi a spolehlivosti ruských internetových zdrojů (Gosudarstvennaja Duma, 2019). Zpráva současně zdůvodňuje jeho vznik jako obrannou reakci na strategii kybernetické bezpečnosti Spojených států amerických, která mimo jiné obviňuje Rusko z kybernetických útoků. Armádě Spojených států se totiž během průběžných voleb v roce 2018 podařilo odpojit od internetu ruskou Agenturu pro výzkum internetu, z jejíž strany Spojené státy pocíťovaly hrozbu kybernetických útoků a vměšování se do voleb (Nakashima, 2019).

Zákon byl podkladem pro vytvoření národního systému doménových jmen, který zajišťuje směrování ruského internetového provozu. Poskytovatelům internetu ukládá povinnost nainstalovat do svých systémů softwarová zařízení, která umožní přímější propojení a procházení mezi komunikačními sítěmi (Federal'nyj zakon ot 01.05.2019 № 90-FZ, článek 1). Roskomnadzoru zákon přiděluje koordinační funkci tohoto systému a dává mu pravomoc určovat tvorbu podmínek a postupu poskytování přístupu k informacím (Federal'nyj zakon ot 01.05.2019 № 90-FZ, článek 2). Jinými slovy lze říci, že jeho prostřednictvím vzniká centralizované řízení veřejné komunikační sítě, možnost přesměrování ruského internetového provozu ze zahraničních serverů do alternativního národního systému doménových adres (tedy potenciálního odpojení Ruska od světového internetu a izolování jej pouze v ruské datové infrastruktuře), a z toho vyplývající možnost rozšířeného blokování internetových stránek úředními autoritami.

Federální zákon č. 90-FZ byl dolní komorou přijat 16. dubna, horní komorou schválen 22. dubna a prezidentem podepsán 1. května 2019.

Organizace Human Rights Watch (2019) upozornila, že prostřednictvím nového doménového systému může docházet k manipulaci výsledků vyhledávání. Dále uvádí, že zákon neodpovídá standardům Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a nemá dostatečně jasně definovaná právní kritéria na to, aby jeho cíl bylo možné vnímat jako legitimní ochranu národní bezpečnosti. Autoři článku publikovaného na webových stránkách novin *Novaja Gazeta* označili tvorbu suverénního internetu za logické pokračování ruské cesty k izolacionismu (Polovinko, Hachaturov, & Kozlova, 2019).

Vzhledem k potřebě vývoje nového národního systému doménových jmen nabyly některé jeho články účinnosti až v dalších letech. I přesto bylo již v srpnu roku 2019 v Moskvě během konání opozičních akcí proti lokální vládě zaznamenáno odstavení mobilního internetového připojení (FIDH, 2019). Nebylo tomu však poprvé. K zablokování internetových služeb na žádost státních bezpečnostních složek došlo ještě před přijetím představeného zákona, a to v březnu 2019 v Ingušské republice při protestech aktivistů a také už v roce 2018 při protestech ohledně postoupení území Čečenské republiky (RosKomSvoboda, 2019). Testování schopnosti odpojení se od globálního internetu bylo během koronavirové pandemie v roce 2020 upozaděno, avšak podle zpravodajských zdrojů mělo takové testování být již v roce 2021 úspěšné

(Reuters, 2021). Ve stejném roce také došlo k vydání nových zákonů dále posilujících pravomocí Roskomnadzoru a rozšiřujících důvody pro blokování internetových stránek i bez soudního příkazu (RosKomSvoboda, 2021). Co se týče sociálních sítí, po neúspěšném pokusu zablokování aplikace Telegram, která odmítla bezpečnostní službě poskytnout klíče zpřístupňující data jejích uživatelů, v jejich případě ruské orgány přistoupily spíše ke stanovování finančních postihů za případné nespoupracování v této oblasti ochrany národní bezpečnosti, skrze kterou ospravedlňovaly zákonnou možnost kontrolovat a regulovat internetové prostředí (Richter, 2021).

2020

Zákon Ruské federace č.1-FKZ

změna ústavy státu

V roce 2020 se vlády po celém světě soustředily primárně na podchycení pandemie koronaviru, protože vládní chování a případná selhání při řešení krizi ovlivňují jejich kredibilitu. Politickými komentátory bylo predikováno, že pandemie přispěje k otřesu nedemokratických režimů, které utrpí zejména v důsledku omezování nezávislých hlasů, jež by mohly poskytovat důležité informace o zdraví a zdravotnické péči (Carothers & Wong, 2020). Současně jimi bylo předjímáno, že zdravotní a hygienická opatření, potřebná při podmaňování šíření pandemie, zapříčiní v zemích s takovými režimy nárůst počtu i jiných restriktivních opatření. „Koronavirová opatření“ typu pokynů k sociálnímu distancování zapadaly do narativů těch politických představitelů, kteří usilovali o regulaci možností shromažďování občanů. Nicméně, mezi důsledky pandemie patřilo i v Rusku uzavírání podniků, které vedlo ke zvýšení nezaměstnanosti, proměně sociálních vrstev z hlediska příjmů domácností a celkovému hospodářskému úpadku země, který ve společnosti tradičně vyvolává nespokojenost (The World Bank, 2020). Kombinace společenské nepohody a přesun velké části mezilidské komunikace do online sféry mohla narušit stabilitu restriktivních opatření, která byla v platnosti krátce a zatím k nim nebylo vytvořeno vakuum četných dodatků, jímž by byla upevněna jejich pozice v legislativním systému. Právě na tom ruší zákonodárci v roce 2020 zapracovali a přijali zákony o zákazu šíření nepravdivých informací ohrožující život a bezpečnost občanů, o cenzuře zahraničních sociálních sítí, o možnosti zpomalení internetu, o zákazu znevažování autorit, rozšířili restrikce pro občanská shromažďování a také vznikly další dodatky k zákonu o zahraničních agentech (Mediazona, 2023). Vznikla sada opatření potlačujících vyjadřování občanů takového rozsahu, že je její existenci vhodné v této práci alespoň takto zmínit.

O restrikcích tohoto typu se její text však již zmínil a rok 2020 navíc přinesl změny na vyšší politické úrovni – změny samotné Ústavy Ruské federace, které jsou proto vybrány za výraznou politickou změnu právě pro rok 2020.

V roce 2008 došlo k ústavním změnám souvisejícím s prezidentským mandátem – byla prodloužena doba jeho trvání o dva roky. Vladimir Putin bezprostředně po svém znovuzvolení v roce 2018 odmítl spekulace ohledně dalších změn ústavy, jež by se prezidentské funkce dotýkaly (RFE/RL, 2018). Brzy však bylo možné zpozorovat pokles Putinovy popularity, jeho orientaci na užší okruh poradců při politických rozhodováních a změny v prezidentových přístupech se poté již rok po volbách projevíly také v připuštění ústavních změn (Eckel, 2019). Putin ve svém projevu k Federálnímu shromáždění na začátku roku 2020 řekl, že takové změny neshledává potřebnými, ale vzhledem k tomu, že jsou již formulovány, chce několika návrhy přispět do diskuse (Gosudarstvennaja Duma, 2020, 52:58–53:58).

Následně byl v roce 2020 představen návrh *Zákona Ruské federace o změnách Ústavy Ruské federace č. 1-FKZ, O zlepšení úpravy některých otázek organizace a fungování veřejné moci*, upravující 42 článků ústavy (TASS, 2023). Úpravy týkající se sociální oblasti se věnují ošetření minimální mzdy, povinné valorizaci důchodů, podpoře institucí občanské společnosti či pěstování environmentální kultury (Zakon Rossijskoj Federacii o popravke k Konstitucii..., článek 1). Oblast zabývající se postavením a činností politických institucí je v něm doplněna například dalšími požadavky pro osoby vykonávající veřejnou moc, možností Ústavního soudu kontrolovat ústavnost zákonů na žádost prezidenta, povolením změn hranic území místních samospráv s přihlédnutím k názoru obyvatel příslušných území a také nadřazeností ruské ústavy mezinárodnímu právu. Úpravy se nakonec též dotýkají funkce prezidenta Ruské federace. Případné odvolání prezidenta z důvodu velezrady musí být podle zákona schváleno Nejvyšším a Ústavním soudem Ruské federace a potvrzeno poradní Státní radou nejpozději do tří měsíců od toho, co jej Státní дума předloží. Po skončení prezidentského mandátu bývalý prezident nadále disponuje imunitou před trestním stíháním a také má nárok na funkci doživotního senátora. Text zákona uvádí, že stejná osoba nemůže zastávat funkci prezidenta déle než dvě funkční období (z předchozí verze odstraňuje „v řadě“), avšak u toho, kdo ji zastává v době přijetí těchto ústavních úprav, není přihlíženo k dosavadnímu počtu funkčních období, která zastával/zastává. Dále lze za speciální oblast změn považovat ústavní zakotvení hodnot, jakými jsou

zajišťování historické pravdy, vštěpování vlastenectví, ochrana rodinných záležitostí a institutu manželství jako svazku muže a ženy.

Oběma komorami Federálního shromáždění byl zákon schválen 11. března, 13. března ho jednomyslně schválily regionální parlamenty a prezident jej podepsal 14. března 2020. Jsou v něm stanoveny postupy a podmínky všeruského hlasování o schválení změny Ústavy Ruské federace, kdy k takovému schválení dochází, pokud více než polovina občanů, kteří se zúčastnili celoruského hlasování, vyjádří podporu sadě pozměňovacích návrhů jako celku (Zakon Rossijskoj Federacii o popravke k Konstitucii..., článek 2). Hlasování proběhlo mezi 25. červnem a 1. červencem 2020 a změny v něm podpořilo téměř 78 % hlasujících. 3. července tak prezident podepsal dekret o oficiálním zveřejnění Ústavy Ruské federace v platném znění, k čemuž došlo následujícího dne (TASS, 2023).

Kritice čelily zejména úpravy týkající se prezidentského mandátu a jmenovitě poslankyně Valentina Těreškovová, která iniciovala anulování počtu předchozích prezidentských volebních období Vladimira Putina pro možnosti jeho budoucího opětovného kandidování (RFE/RL, 2020). Evropská služba pro vnější činnost vydala prohlášení, ve kterém poukázala na to, že před občanským hlasováním nebyla odprezentována fakta „pro“ a „proti“, a že byla registrována oznámení o nátlaku na voliče a porušení tajnosti hlasování. V prohlášení také upozorňuje na neslučitelnost mezinárodních závazků Ruské federace a dodatku, který upřednostňuje Ústavu Ruské federace před rozhodnutími mezistátních orgánů, vyplývajících z mezinárodních smluv (European External Action Service, 2020). Aktivistům z hlavního města byla úřady zamítnuta žádost o povolení konání protestního shromáždění, ale zákonnou kličkou se jim podařilo 15. července uspořádat sbírku podpisů pro hromadnou žalobu proti ústavním dodatkům (Safonova, 2020). Jakmile účastníci této podpisové sbírky procházeli městem přes vozovku, policisté je okamžitě začali zadržovat, využívajíc pravidel stanovených zákonem o shromažďování a jeho restriktivními úpravami. Politolog Vladimir Gelman se pro Institute of Modern Russia nechal slyšet, že v ústavních dodatcích neshledává záměr zlepšit kvalitu vládnutí, ale zachovat Putinovu autoritu (Khvostunova, 2020). Některé z nich jsou podle jeho názoru určeny k řešení technických a administrativních otázek a lze skrze ně pozorovat pokusy o zavedení nové vlny vládnutí skrze personální změny. Podle organizace Armed Conflict Location & Event Data Project (2020) se vláda začleněním finanční a tradicio-

nalistické politiky do pozměňovacích návrhů ústavy snažila zvýšit účast v občanském hlasování, které hlavně potvrdilo návrhy týkající se síly prezidentského mandátu.

Časové rozmezí, na které se tato bakalářská práce orientuje, končí rokem 2021. Aby bylo možné řádně zakončit tento dílčí text podle zavedené struktury členění odstavců, která byla u představování změn a událostí doposud dodržována – tedy uvedením důsledků uskutečnění dané změny či budoucího vývoje oblasti, jíž se změna dotýká –, si nyní práce dovoluje krátce přesáhnout ono stanovené časové rozmezí. Zaměříme-li se primárně na roli úprav Ústavy Ruské federace za účelem posílení prezidentské funkce Vladimira Putina, v době psaní této bakalářské práce již máme znalost toho, že Putin využil možnosti dalšího kandidování a byl v roce 2024 opět inaugurován prezidentem Ruské federace. Se započítáním jeho prvního a druhého mandátu ze začátku tisíciletí tak vstoupil do dvacátého roku výkonu prezidentské funkce. Úpravy ústavy z roku 2020 mu umožňují v ní setrvat do roku 2036.

2021

uvěznění Alexeje Navalného

eliminování opozice

V roce 2021 bylo nadále přijímáno velké množství nových federálních zákonů (Mediazona, 2023). Ty představovaly utužování represivního charakteru dříve zavedených opatření a byly obvykle novelizacemi již existujících zákonů, kterými se zabývala i tato bakalářská práce – byly zavedeny postihy související s označením „zahraniční agent“ i pro individuální osoby, označení „nežádoucí organizace“ bylo rozšířeno na další subjekty a zahraničním poskytovatelům internetu bylo přikázáno se registrovat na území Ruské federace. Jeden z dodatkových zákonů umožnil volební komisi blokovat webové stránky s volebními informacemi a kampaněmi, které dle ní nejsou v souladu se zákony. Jiný novelizační zákon poté rozšířil restriktivní podmínky pro možnosti kandidování do politických funkcí, když zakázal kandidovat osobám, jež jsou jakkoliv zapojené do činnosti extremistické či teroristické organizace. Tím, že potenciální kandidáti poskytly takovým organizacím finanční, poradenskou, nebo byť jen ústní podporu, jim bylo znemožněno se účastnit voleb. Označování subjektů za extremistické či teroristické postupně nabývalo poněkud jiných významů a netýkalo se pouze radikálních organizací vykonávajících teroristické útoky – za extremistickou činnost bylo označováno například i působení některých nevládních organizací (Roth, 2021a). Vzhledem k tomu, že k přijetí těchto zákonů došlo pár měsíců před konáním

nových voleb do dolní komory Federálního shromáždění, byla patrná snaha o omezení projevů kritiků vlády. Jak ve svém textu uvádí Maria Lipman (2016), ruský politický režim svými kroky nikdy nedal možnost vzniku skutečné politické opozice. Kritici režimu však aktivně reagovali na utužování nedemokratických aspektů a někteří z nich se projevovali politickými ambicemi. Ti však neutrpěli pouze zákonnými restrikcemi.

V roce 2015 Boris Němcov, výrazný kritik Vladimira Putina, v rozhovoru pro týdeník *Sobesednik* řekl, že se jeho rodina obává toho, že by jej kvůli kritizování režimu mohl Putin nechat zabít (Milchanovska, 2015). Němcova matka se prý též obávala například o Alexeje Navalného, který byl kvůli svým názorům mnoho let federálními službami sledován a trestán. Když byl poté téhož roku Němcov zavražděn, jeho blízcí byli přesvědčeni, že se jednalo o vraždu objednanou politickými autoritami (Lipman, 2016). Lipman v kontextu vraždy Němcova uvedla, že dle všeho v Rusku existují složky, které jsou připravené zabít odpůrce Kremlu. Vladimir Putin a jeho okolí odmítalo to, že by byl Němcov zavražděn za své politické názory a prezident prohlásil, že Němcova vražda byla vykonána za účelem poškodit obraz Ruska (Walker, 2015). Mnozí však z vraždy otevřeně obviňovali přímo Putina, například zmíněný Navalnyj. Ten byl v této bakalářské práci již představen jako protikorupční aktivista a kritik režimu, kterému bylo v roce 2018 zakázáno kandidovat na post prezidenta. Svou neustávající činností se ale postupem let stal hlavním hlasem protirežimního hnutí. Opakovaně vyzýval občany k tomu, aby nevolili stranu Jednotné Rusko a dokonce za tím účelem představil volební strategii (tzv. smart-voting), s níž by bylo možné koncentrovat volební hlasy pro strany, které by měly největší šanci ve volbách porazit Jednotné Rusko (Associated Press in Moscow, 2021). Roskomnadzor, za platnosti zákonů omezujících internetové prostředí, opakovaně blokoval webové stránky a aplikace, které byly s Navalným spojeny.

Krátce poté, co Navalnyj v roce 2020 pár měsíců před regionálními volbami zveřejnil video, v němž opět kritizoval vládnoucí stranu, média informovala o tom, že zkolaboval a byl hospitalizován. Po pár dnech byl z nemocnice v Omsku, kde lékaři vyvrátili otravu, převezen do nemocnice v Berlíně, kde rozborů prokázaly, že byl otráven nervově paralytickou látkou (Schwartz & Eddy, 2021). Navalnyj tento pokus o vraždu přežil a jeho první kroky po zotavení vedly k investigaci toho, kdo za jeho otravou stál. V rozhovoru pro pořad americké televize CBS *60 Minutes* (2024) řekl, že si je jistý, že byl otráven agentem FSB na příkaz Vladimira Putina, který se ho tím

snažil jednak zabít, a jednak chtěl vyděsit takovým činem ostatní kritiky režimu (Stahl, 2021). K závěru toho, že byl Navalnyj otráven ruskou bezpečnostní službou, došli i vyšetřovatelé z *Bellingcat* (2020), kteří také získali informace o tom, že FSB Navalného sledovala již od jeho oznámení záměru kandidovat na funkci prezidenta a o tom, že k pokusům o otravu mohlo docházet již dříve.

Na začátku roku 2021 se Alexej Navalnyj přemístil z Německa zpátky do Ruska. Po jeho příletu do země 17. ledna jej rovnou na letišti Šeremetěvo, na které se ruským úřadům podařilo letadlo přesměrovat z původní destinace letiště Vnukovo, policie zatkla s odůvodněním, že se jedná o postih za nedostavení se na jednání související s podmíněným trestem, který mu byl uložen v roce 2014 (Roth & Harding, 2021). Bylo také zadrženo okolo 70 novinářů a podporovatelů, kteří čekali na Navalného přílet (European Parliament, 2021). Dva dny po jeho zadržení byl zveřejněn další investigativní projekt, na němž se svými spolupracovníky Navalnyj pracoval. Měl formu videa, nesoucího název „Palác pro Putina, příběh největšího úplatku“ a anti-korupční tým v něm odhaloval rozsáhlý majetek prezidenta a nesrovnalosti v jeho vlastnictví (Aleksej Naval'nyj, 2021). Navalnyj v tomto videu podpořil občany k využití strategie smart-voting při dalších volbách, která dopomůže k sesazení vůdčí role strany Jednotné Rusko a zamezení takové míry korupce, umožní skutečnou politickou soutěž a spravedlivé soudy, obecně zlepší kvalitu politiky. Vyzval je, aby přestali být se současným politickým režimem a jeho praktikami trpělivi. V závěru videa je promítnut seznam organizací, jež byly režimem označeny za zahraniční agenty a jejich působnost tak byla omezena, kterým je poděkováno za to, že prošetřují Putinovu korupci.

Navalnyj byl 2. února 2021 odsouzen k trestu vězení na dva a půl roku. Jím založený Fond boje s korupcí byl zanedlouho označen za extremistickou organizaci a bylo nakázáno jeho uzavření, na spolupracovníky Navalného byla uvalena trestní stíhání (AlJazeera, 2024).

Pro podporu Navalného se konala řada shromáždění a protirežimních protestů, během kterých policie zatkla tisíce lidí (Roth, 2021b). Evropský parlament otravu a následné zadržení Alexeje Navalného odsoudil (European Parliament, 2021). Poukázal na to, že použití zakázané látky k otravě Navalného nebylo ruskými orgány prošetřeno. Bez postihu zůstaly i fyzické likvidace jiných osob, jež se veřejně projevovaly kritizováním Putinova režimu, jako například zmíněného Borise Němcova

či novinářky Anny Politkovské. Taktéž označil dlouholetá napadání a zadržování Navalného za snahu zastavit jeho politickou a veřejnou činnost. Lídři ostatních států vyzývali k okamžitému propuštění Navalného, mluvčí ruského ministerstva zahraničí Maria Zacharovová jejich směrem vyslala vyjádření o tom, aby se zabývali svými domácími problémy (AlJazeera, 2021b, MFA Russia, 2021). Alexej Navalnyj zůstal uvězněn a Putin pokračoval ve výkonu svého čtvrtého prezidentského mandátu.

V době psaní této bakalářské práce víme, že v roce 2022 byl Alexej Navalnyj odsouzen k dalším devíti letům v trestanecké kolonii s maximální ostrahou za pohrdání soudem (Reuters, 2022). V roce 2023 mu byl trest prodloužen o dalších 19 let pobytu v kolonii za polárním kruhem za údajné podporování extremismu a nelegální nevládní organizace a podněcování dětí k nebezpečným činům (Trevelyan & Jones, 2023). Ve speciálním vězeňském režimu s nejtvrďšími podmínkami, kde mu byla znemožněna komunikace s okolním světem, byl vězněn až do 16. února 2024, kdy zde zemřel (Papachristou, 2024). Po uvěznění Navalného došlo k zatčení dalších Putinových kritiků, zejména pak v souvislosti s kritikou války na Ukrajině (Sauer, 2023). Myšlenky a odkazy těch, kteří hájením své pravdy obětovali svou bezpečnost, svobodu či život nebyly zapomenuty a jsou rozvíjeny prozatím alespoň tam, kam ruský politický režim nedosáhne.

4. Analýza ruského politického režimu mezi lety 2012–2021

Poslední kapitola této bakalářské práce poskytuje komparativní diachronní analýzu, která umožňuje zodpovězení stanovené výzkumné otázky, tedy toho, zda je možné mezi lety 2012–2021 pozorovat přeměnu typu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní.

V první podkapitole, jejíž zpracování informačně vychází ze syntézy první a třetí kapitoly, je porovnávána povaha vybraných politických změn a událostí s rysy zmíněných nedemokratických režimů. Na informacích získaných z takové komparace a náhledu na ně z chronologického hlediska je vystavěna druhá podkapitola, ve které je okomentována vývojová tendence projevů nedemokratických režimů v ruském politickém prostředí během zkoumaného období. Třetí podkapitola propojením získaných poznatků zakončuje hlavní text této práce zodpovězením výzkumné otázky.

4.1. Komparativní část analýzy

Nejprve přistupujeme ke komparativní části analýzy, jejímž prostřednictvím získáváme informace o tom, jak výrazné politické změny a události z let zkoumaného období svou povahou odpovídají charakteristikám daných nedemokratických režimů. Porovnání jsou zanesena do systematické tabulky. Ta zaznamenává příslušné roky, označení změn a událostí tak, jak byly představeny v předchozí kapitole a zobecněný popis jejich povahy. Poté poskytuje prostor pro uvedení slovního vyjádření *ano/ne/částečně* na otázku, jestli se povaha (určité změny nebo události) shoduje s rysy autoritářského režimu a zda s rysy režimu totalitního. Za tabulkou následuje vysvětlení do ní zanesených bodů.

Před sestavením komparace ve výše uvedené podobě zvažme i jiné postupy, se kterými by bylo možné přistoupit k takovému zkoumání typu politického režimu, a zdůvodněme si jejich neupřednostnění při zpracovávání této práce. Jedním z nich bylo předložení rysů autoritářských a totalitních režimů a následné dohledávání změn a událostí, které by jim svou povahou odpovídaly. Namísto toho byl však zvolen induktivní postup, kdy byly v předcházející kapitole prvně představeny nejvýraznější změny a události ruského politického prostředí bez orientování se na jejich režimně typologickou sounáležitost, a teprve v této kapitole dochází ke zhodnocení toho, zda

se jejich povaha podobá rysům, jež vykazují ony nedemokratické režimy. I s vědomím toho, že je při psaní odborného textu potřeba zachovávat objektivitu, si tím tato práce – zejména s ohledem na citlivost tématu v době jejího psaní – vytvořila pojistku toho, že nebudou cíleně dosazovány politické změny tak, aby poté souhrn jejich povah odpovídal premisám, ke kterým mohou zavádět naše osobní přesvědčení. Tento postup lze také považovat za kompenzaci zkreslení, která by mohla být způsobena selektivním výběrem vzorku v předchozí kapitole. Dále bylo zvažováno koncipovat tabulku tak, aby do ní bylo zanášeno slovní vyjádření *autoritářský/totalitní* podle toho, s jakými rysy se povaha dané změny nebo události shoduje více. Vytvoření oddělených prostorů pro každý z těchto režimů a vyjádření různé míry shodnosti s nimi však umožňuje hlubší náhled do této problematiky, který není limitován jednoduchou dichotomií.

Tabulka – Komparace povah změn/událostí s rysy nedemokratických režimů

Rok	Změna/událost	Povaha	Shodnost s rysy režimu	
			autoritářského	totalitního
2012	Federální zákon č. 65-FZ	omezování shromažďování	ano	částečně
2013	Federální zákon č. 135-FZ	restrikce vůči LGBT komunitě	ano	ano
2014	Federální zákon č. 36-FZ	anexe území jiného státu	ano	částečně
2015	Federální zákon č. 468-FZ	rozšíření pravomocí bezpečnostní služby	ano	částečně
2016	volby do Státní dumy	konání parlamentních voleb	ano	částečně
2017	Federální zákon č. 327-FZ	restrikce vůči zahraničním médiím	ano	částečně
2018	volby prezidenta Ruské federace	konání voleb hlavy státu	ano	částečně
2019	Federální zákon č. 90-FZ	kontrola nad provozem internetu	ano	ano
2020	Zákon Ruské federace č. 1-FKZ	změny ústavy státu	ano	ano
2021	uvěznění Alexeje Navalného	eliminování opozice	ano	ano

Informace zanesené do tabulky jsou rozepsány do krátkých dílčích textů. Pokud je v tabulce uvedeno *ne* nebo *ano*, text obsahuje potvrzení toho, že se povaha dané politické změny či události (*ne*)shoduje s charakteristickými rysy onoho nedemokratického režimu. Pokud je do ní zaneseno *částečně*, kvůli možné variabilitě v interpretaci je vysvětleno, proč bylo přistoupeno právě k takovému vyjádření. Povahy změn a událostí jsou ve třetím sloupci tabulky zobecněny, avšak hodnocení ve čtvrtém a pátém sloupci vyplývá ze znalostí, jež poskytl jejich popis v předchozí kapitole.

2012

omezování shromažďování občanů

Federální zákon č. 65-FZ

Restrikce v oblasti shromažďování a veřejného vyjadřování názorů občanů za účelem potlačení hrozby pro režimní stabilitu je typickým znakem autoritářského režimu, proto je v příslušném sloupci uvedeno *ano*.

K plné shodě s rysy totalitního režimu nedochází z toho důvodu, že občané měli stále možnost – byť s přísnými regulacemi – pořádat shromáždění a vyjádřit svůj nesouhlas, což by pod vlivem totalitního režimu takřka nebylo možné. Naopak zamítnutím veškerých podobností s totalitními rysy bychom přehlíželi stupňující se tendenci režimu potlačovat vyjadřování těch, kteří nesouhlasili s vládnoucími strukturami, zastrahujícími prostředky. Nerozhodnost může způsobovat otázka používání násilí při potlačování protestů, v jejíž souvislosti se tehdy lišily zákonné pravomoci policie od skutečné praxe. Totalitní režimy nemusí být z hlediska použití násilí nutně brutálnější než autoritářské, ale jsou v této záležitosti systematictější. V zákoně z roku 2012 ještě nebyla uvedena systematizovaná možnost použití násilí či vágních nezbytných opatření, ale v praxi již byla patrná. Ve sloupci určeném pro zhodnocení míry shodnosti povahy tohoto zákona s rysy totalitního režimu je proto uvedeno *částečně*.

2013

restrikce vůči LGBT komunitě

Federální zákon č. 135-FZ

Do zákonných restrikcí vůči LGBT komunitě se promítá diskriminace a porušování základního lidského práva svobody projevu. Tak se typicky projevují autoritářské režimy, a proto je do patřičné části tabulky zaneseno vyjádření *ano*.

V silné diskriminační, o tradicionalistickou ideologii opřené státní rétorice, která zapříčinila narůstající nenávisť vůči LGBT komunitě ve společnosti, ovšem shledáváme také rys, který typicky vykazují totalitní režimy, proto je i v dalším sloupci uvedeno *ano*.

2014

anexe území jiného státu

Federální zákon č. 36-FZ

Nerespektování mezinárodního práva, narušování demokratických procesů při konání občanských referend a samotné narušení integrity jiné země za účelem zajištění strategických zájmů a posílení domovské legitimacy politických struktur v souvislosti s anexí Krymu lze považovat za rysy autoritářského režimu, v tabulce je k této politické změně/události v daném sloupci připojeno vyjádření *ano*.

Plně potvrdit shodu této anexe s rysy totalitního režimu by bylo možné, kdyby byla expanze rozsáhlá, postupovala by a byla by vedena s ideologickými cíli, avšak anexe Krymu byla územně omezená a omezené bylo i doprovodné vojenské působení. Podobnost povahy této politické změny/události s totalitními rysy však současně nelze plně vyvrátit z toho důvodu, že Ruská federace k obhajobě narušení suverenity území Ukrajiny využívala hájení historické pospolitosti národů, což je možné považovat za ideologickou motivaci, proto je do příslušného sloupce zaneseno *částečně*.

2015

rozšíření pravomocí bezpečnostní služby

Federální zákon č. 468-FZ

Rozšíření pravomocí bezpečnostní služby způsobem, který se promítá do omezení občanských svobod a podporuje potlačování politické opozice, je rysem, jenž vykazují autoritářské režimy, a proto je v tabulce zaznamenáno *ano*.

Míra shodnosti povahy tohoto zákona s rysy totalitního režimu je zhodnocena vyjádřením *částečně*. Pro plné potvrzení shody tohoto zákona z roku 2015 s rysy totalitního režimu by bylo nutné, aby jím například bylo bezpečnostním službám umožněno sledování jakékoliv aktivity občanů, které by tak mohlo zasahovat do všech aspektů jejich života. Současně nelze podobnosti s rysy totalitního režimu plně vyvrátit, protože zákon s tvrzením o účelu udržování vnitřní stability země povolil bezpečnostní službě shromažďovat biometrické osobní údaje občanů, což skutečně vedlo k zvýšené kontrole obyvatelstva i v širších aspektech jejich životů.

Průběh voleb do Státní dumy odpovídá rysům konceptu takzvaného konkurenčního autoritářství, o němž se zmínila druhá kapitola této práce. Vláda z nich všešlá může být legitimní, ale vzhledem k míře porušování demokratických principů při jejich konání je povahově velmi oddaluje od demokratických rysů, a můžeme tak potvrdit jejich shodnost s rysy autoritářského režimu uvedením vyjádření *ano*.

Pole, ve kterém se nachází hodnocení shodnosti konání voleb do Státní dumy s rysy totalitního režimu, je pravděpodobně jedním z nejvíce sporných, protože možnost volby zástupců lidu do parlamentních komor je obecně rysem demokratických státních zřízení, a jejich povaha by tak měla být totalitním rysům vzdálená. Autorka se však po zvážení rozhodla do tabulky zanést jako vyjádření míry shodnosti hodnocení *částečně*, protože s opakující se manipulací hlasů, zesilujícími se restrikcemi vůči kandidujícím a celkovému omezování politické soutěže hlasy občanů postupně ztrácí reálný vliv na směřování politického systému země, opětovné vítězství vládní strany je prakticky předem dané. Vyjádřením nalezení určité shody s rysy totalitního režimu v případě tak zásadní události, jakou je konání voleb, je poukazováno na jeden z nejvýznamnějších problémů v rámci projevů politického režimu Ruské federace.

Omezování médií a občanských svobod spojené s tímto zákonem je typickým projevem autoritářského režimu, do tabulky je tudíž ve sloupci pojednávajícím o shodě jeho povahy s rysy tohoto nedemokratického režimu uvedeno *ano*.

Povinné označování činnosti zahraničních informačních zdrojů za činnost „zahraničních agentů“ je značně diskreditující, avšak nedochází tím automaticky k jejich úplnému zablokování a odstranění z mediálního prostoru, jak by k tomu mohlo docházet v prostředí režimu plně totalitního typu. Ovšem právě slovního spojení „zahraniční agenti“ bylo využíváno během Studené války ve spojitosti se špionstvím a tento cílený lingvistický odkaz na projevy tehdejšího sovětského totalitního režimu nelze při nalézání podobností mezi zákonem z roku 2017 a znaky totalitního režimu přehlížet. V příslušném sloupci je proto v tabulce zaneseno vyjádření *částečně*.

2018

konání voleb hlavy státu

volby prezidenta Ruské federace

Při porovnávání shodnosti povahy konání voleb hlavy státu v Ruské federaci s charakteristickými rysy autoritářských a totalitních režimů nastává stejná situace, jako při takovém porovnávání povahy konání voleb do Státní dumy. Přestože Vladimira Putina část obyvatelstva Ruské federace legitimně volila, nepřehlédnutelná míra narušování demokratických principů při konání těchto voleb, jejich konání za účelem legitimizace již zavedené vládnoucí složky, omezování politické konkurence a doprovodné cenzurování mediálního prostoru zapříčiňuje zanesení vyjádření *ano* do sloupce náležitěmu shodnosti s rysy autoritářských režimů a *částečně* do vedlejšího sloupce pro shodnost s rysy totalitního režimu.

2019

kontrola nad provozem internetu

Federální zákon č. 90-FZ

Kontrolování a blokování online obsahu, který je autoritami vyhodnocen za ohrožující pro zájmy režimu, je běžným aspektem autoritářského prostředí. Z toho důvodu je v tabulce u změn v záležitostech kontroly internetu v příslušném sloupci shodnosti s takovým typem nedemokratického režimu zapsáno *ano*.

Změny v této oblasti z roku 2019 však přinesly sofistikovanější techniky pro cenzurování online obsahu. Nejen, že rozšířily možnosti zamezování přístupu k webovým stránkám, ale také vytvořily regulovaný suverénní intranet, k němuž mohou být rušiti občané z rozhodnutí autorit přesměrováni a mohou tak býti izolováni od informací z nezávislých zdrojů stojících mimo Ruskou federaci. Systematizované restrikce a snahy o izolaci lze považovat za typické projevy totalitního režimu, proto je u porovnávání povahy této politické změny s jeho charakteristickými rysy uvedeno *ano*.

2020

změna ústavy státu

Zákon Ruské federace č.1-FKZ

Změny v Ústavě Ruské federace byly krokem k posílení centralizace moci, která je charakteristická pro autoritářské politické režimy, a z toho důvodu je v této části tabulky zaznamenáno *ano*.

V ústavních změnách se výrazně projevuje posílení exekutivní moci institucionalizací silného a dlouhodobého postavení lídra státu. Změny také obsahují

hodnotová přesvědčení, kterými režim vyjadřuje své snahy kontrolovat smýšlení společnosti i v každodenním životě občanů podle tradicionalistické ideologie. Roli při hodnocení povahy těchto ústavních změn hraje též využití občanského hlasování k jejich legitimizaci, kdy občané mohli hlasovat pouze pro změny jako celek, v čemž můžeme shledat cílenou snahu režimu manipulovat s jejich rozhodnutím, kterým obvykle ospravedlňují své politické kroky totalitní režimy. V tabulce je proto při porovnání takové povahy této politické změny s rysy totalitních režimů uvedeno *ano*.

2021

eliminování opozice

uvěznění Alexeje Navalného

Zadržování oponentů režimu a potlačování projevů opozičníků je charakteristickým projevem autoritářských režimů, v příslušném sloupci je v souvislosti s případem Alexeje Navalného tedy uvedeno *ano*.

Uvěznění Navalného v roce 2021 z hlediska jeho umlčení vykompenzovalo neúspěšný pokus o vraždu a bylo dosaženo jeho přímého eliminování z veřejného prostoru. Režim tím – a postupným zvyšujícím se stupněm izolace Navalného – dal najevo, že usiluje o kontrolu nad politickým smýšlením občanů, kterým zamezí přístup k opozičním názorům, takto radikální cestou. Takový přístup odpovídá rysům totalitních režimů, a proto je v daném sloupci taktéž zaznamenáno *ano*.

4.2. Diachronní část analýzy

Komparační přehled, který poskytuje předchozí podkapitola, potvrzuje výchozí tezi o tom, že se zkoumání politického režimu ve stanoveném časovém rozsahu odvíjí od autoritářského základu, jelikož povaha tehdejších nejvýraznějších politických změn a událostí odpovídá znakům autoritářských režimů. Již od začátku zkoumaného období u nich bylo možné naleznout minimálně částečnou shodu i s rysy totalitních režimů, což potvrzuje relevantnost zvažování přeměny typu politického režimu v Ruské federaci od autoritářského právě k totalitnímu. Chronologie, která byla přenesena z kapitoly představující vybrané politické změny a události do komparativní části analýzy, nyní umožňuje analytickou syntézu v podobě okomentování vývoje projevů nedemokratických aspektů v Ruské federaci v čase.

Zpočátku daného časového rozmezí se zkoumaný politický režim prokazoval skrze změny a události mající dominantně autoritářskou povahu neboli totalitní rysy se u nich projevovaly jen částečně. Po sobě jdoucí plná připodobnění jejich povah k charakteristickým znakům totalitních režimů jsou v tabulce zaznamenána od roku 2019 do konce zkoumaného období. Je proto možné poukázat na pozorování určité zesílené vývojové tendence režimně totalitních aspektů uvnitř politického systému Ruské federace krátce poté, co Vladimir Putin zahájil výkon svého čtvrtého prezidentského mandátu. Jedná se však o orientační časové určení, které vyplývá z komentování sestavené tabulky, jež poskytuje náhled na proces vývoje politického režimu Ruské federace. Již z krátkých textů, v nichž jsou v této bakalářské práci vybrané politické změny a události představeny, je patrné jejich široké rozložení napříč časem – některé měly svůj původ v letech předcházejících těm, za které byly jejich dílčí podoby vybrány těmi nejvýraznějšími a taktéž se dále vyvíjely v letech jim následujících. Určit přesnější bod zlomu a případně tak plně potvrdit přeměnu režimu do totalitní formy v oné době by bylo možné pomocí rozsáhlejší a hlubší analýzy (nejen těchto a nejen politických) změn v kontextu širšího politicko-spoločenského prostředí.

Na základě toho, co dokázala analýza v této bakalářské práci obsáhnout, lze při zohlednění povahy nejvýraznějších politických změn a událostí i jejich postupného upevňování v politickém systému Ruské federace konstatovat to, že ve zkoumaném období došlo ke stupňujícímu se vývoji nedemokratičnosti tamního politického režimu a výraznějším projevům totalitních znaků.

4.3. Poznatky vzešlé z analýzy

Pomocí zpracované analýzy sice není možné vyznačit přesný zlom v čase, od kterého by politický režim v Ruské federaci vykazoval všechny aspekty, jimiž by se dle definic teoretiků měl projevoval totalitní režim, ale zkoumání povahy nejvýraznějších politických změn v čase pomáhá utvořit náhled na jeho vývojový proces. Typ režimu není definován pouze několika vybranými změnami, ke kterým v rámci stanoveného časového rozmezí v daném politickém prostředí došlo. Bylo by proto nyní nepřesné ruský politický režim od nějakého konkrétního bodu na vymezené časové lince začít označovat za plně totalitní, a není tak adekvátní hovořit o jeho přeměně z autoritářského typu na totalitní jako takové. Výzkumná otázka, předjímající komplexnost tohoto tématu, se však netázala na to, zda k přeměně došlo – byla sestavena následovně: *„Je možné mezi lety 2012–2021 pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní?“* S takovou jazykovou stavbou na ni lze odpovědět: *„Na základě výsledků analýzy je mezi lety 2012–2021 možné pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní ve smyslu jejího procesu, ne jejího dokonání.“*

Přestože analýza naznačuje, že v „předválečné“ Ruské federaci neinteragujeme s politickým režimem, který by se během zkoumaného období přeměnil do plně totalitní podoby, tato bakalářská práce jej navrhuje v jeho měnící se podobě zařazovat v rámci odborného diskursu do podkategorie totalitních režimů a označovat ho za hybridně totalitní, nikoliv například za restriktivnější autoritářský. Povahy tamních politických změn a událostí se projevují stupňujícím se vývojem jejich nedemokratičnosti a u některých z nich bylo po jejich úpravách v čase možné zpozorovat totalitní znaky. Pokud by došlo k plošnějším vygradování takového vývoje, mohli bychom předpovídat plnou přeměnu režimu do totalitní formy. A protože jsou totalitní a autoritářské režimy kategoriemi, které vůči sobě ve sféře nedemokratických režimů primárně nejsou uspořádány hierarchicky, lze se domnívat, že při změně režimního typu v důsledku utužování nedemokratických aspektů nedojde k jeho přeměně do plně totalitní podoby z formy čistě autoritářské, nýbrž z již určité podkategorie režimu totalitního, kde hierarchický vztah pozorujeme spíše. Navíc tím, že nebudeme politické režimy vykazující takové rysy zařazovat do autoritářské kategorie či podkategorie a do jejich označení zahrneme slovo „totalitní“, důrazněji poukážeme na hrozbu, kterou s sebou nesou, a na možnost anticipování právě jejich plné totalitní přeměny.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala tématem definičního přechodu typu politického režimu v Ruské federaci mezi lety 2012–2021 z kategorie autoritářských režimů do skupiny režimů totalitních. Prostřednictvím stanovené struktury práce bylo zamýšleno čtenáři osvětlit její zaměření na potenciální přeměnu režimu právě z podoby autoritářské do totalitní a poskytnout ucelený pohled na tuto problematiku. Text proto postupoval od stručného shrnutí charakteristických rysů zmíněných dvou základních moderních nedemokratických režimů, přes představení problematiky nejednotnosti definice politického prostředí Ruské federace, po stěžejní analýzu tamního politického režimu.

Za účelem nalezení odpovědi na výzkumnou otázku tohoto znění: *„Je možné mezi lety 2012–2021 pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní?“* bylo při analýze pracováno s deseti nejvýraznějšími politickými změnami nebo událostmi, ke kterým v Ruské federaci došlo v období mezi zahájením výkonu prezidentského mandátu Vladimírem Putinem v roce 2012 a koncem kalendářního roku 2021, jenž lze označit za poslední předválečný. Byl popsán postup jejich výběru a vybrané změny a události byly individuálně představeny. Práce následně využila metodu diachronní komparativní analýzy – povahy změn a událostí byly porovnány s rysy autoritářských a totalitních režimů, a na základě toho byla okomentována vývojová tendence projevů nedemokratických aspektů politického režimu ve zkoumaném časovém rozmezí.

Kombinace komparativní a diachronní analýzy se projevila jako vhodná metoda pro sestavení přehledné časové osy za účelem pozorování vývoje povahy vybraných změn a událostí z hlediska jejich podobností se zmiňovanými nedemokratickými režimy. Přestože tento typ analýzy byl pro práci zaměřenou na zadané téma vyhovující, je potřeba kriticky uznat, že by její výsledky byly význačnější, pokud by bývala operovala s rozsáhlejším vzorkem politických změn a událostí, v jejichž souvislosti by navíc byl prostor hlouběji nahlédnout do jejich vývoje a obsahové podstaty. Pro práci tohoto typu se jedná o poněkud obsáhlé téma, a v důsledku toho byl jejím zpracováním poskytnut pouze náhled na vývoj ruského politického režimu, ne jednoznačné rozřešení problematiky nejednotnosti definice jeho typu. Spletitost tématu byla však brána v potaz od počátku psaní této práce a takové rozřešení nebylo stanoveno jejím cílem. Výzkumná

otázka byla formulována tak, aby její zodpovězení logicky navazovalo na cíl chronologického zanalyzování proměny politického režimu Ruské federace mezi lety 2012–2021 pomocí rozboru výrazných politických změn a událostí.

Po uskutečnění takového rozboru lze na výzkumnou otázku – tedy na to, zda je možné v určeném rozmezí pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní – odpovědět, že na základě výsledků provedené analýzy takovou přeměnu pozorovat lze ve smyslu jejího procesu, ne jejího dokonání. Analýza totiž vyhodnotila, že ve zkoumaném období došlo v Ruské federaci ke stupňujícímu se vývoji nedemokratičnosti tamního politického režimu a výraznějším projevům totalitních znaků, ale pro potvrzení jeho přeměny do plně totalitní formy by bylo potřeba, aby se takové znaky prokázaly v aspektech širšího politicko-spoločenského prostředí.

Zpracovávání práce se obešlo bez výraznějších obtíží. Za drobnou komplikaci lze považovat pouze výpadky webových stránek ministerstev, ruské Ústřední volební komise a některých federálních služeb, kvůli kterým byla potřeba občasně dodatečně ověřovat spolehlivost sekundárních zdrojů, jež vyhledávané informace namísto uvedených primárních zdrojů poskytovaly. K dispozici však obecně byla řada důvěryhodných sekundárních informačních zdrojů, které se svým využitím ve třetí a čtvrté kapitole této bakalářské práce připojily k soupisu kvalitní literatury odborníků, na kterou se odkazoval text v první a druhé kapitole.

Ve zmíněné druhé kapitole byly představeny nově vzniklé pojmy, které byly do odborné diskuse vneseny autory snažícími se vyzdvihnout specifickou „putinovského“ politického režimu. Přestože práce poté dále využívá termíny „autoritářský“ a „totalitní“, neznevažuje význam oněch nových pojmenování. Naopak, tato část diskuse v rámci problematiky definování ruského politického prostředí se významně podílela na poukázání toho, že je potřeba revidovat označení některých nedemokratických režimů. Moderní doba přináší takové nové možnosti i v oblasti politiky, s nimiž se nabízí úvaha nad tím, zda jsou moderní nedemokratické režimy stále moderní, a proto je pro jejich individuální označování často upřednostňováno používání vhodných adjektiv. K tomu přistoupila i tato bakalářská práce ve své poslední kapitole v komentáři k poznatkům vzešlým z analýzy, když nad rámec svého stanoveného cíle navrhl, aby byl ruský politický režim ve své formě při jeho analýzou prokázaném

procesu přeměny z autoritářské podoby do totalitní označován za hybridně totalitní. Právě takový typ politického režimu umožnil to, že se ruská společnost výrazně přiblížila životu v totalitě. To vychází z informací, které byly v době psaní této bakalářské práce přístupné. Avšak na analyzování ruského politického režimu je – jak bylo avizováno již v úvodu – vhodné navazovat v bezprostředních časových návaznostech i v budoucnu. To, zda „válečné období“ představuje přeměnu režimu v Ruské federaci do plně totalitní podoby, je podnětem pro sestavení takové výzkumné otázky v dalších akademických pracích, jež se taktéž budou zabývat ruským politickým režimem – fenoménem, který je stále v pohybu.

ZDROJE INFORMACÍ

60 minutes. (2024, 19. února). *What Russian opposition leader Alexey Navalny told 60 Minutes in 2020* [Video]. Dostupné z www.youtube.com/watch?v=uFr1-013MwA

Aleksej Naval'nyj. (2021, 19. ledna). *Dvorec dlja Putina. Istorija samoj bol'shoj vzjatki* [Palác pro Putina. Příběh největšího úplatku] [Video]. Dostupné z www.youtube.com/watch?v=ipAnwilMncI

AlJazeera. (2021, 18. ledna). 'Appalling': World leaders blast Russia over Navalny arrest. *AlJazeera*. Dostupné z www.aljazeera.com/news/2021/1/18/serious-matter-world-leaders-blast-russia-over-navalny-arrest

AlJazeera. (2024, 16. února). Alexey Navalny timeline: From poisoning to prison to death. *AlJazeera*. Dostupné z www.aljazeera.com/news/2024/2/16/hold-alexei-navalny-timeline-from-poisoning-to-prison

Amnesty International. (2013). *Russian Federation: New laws lead to increased repression of fundamental rights: Amnesty International Submission to the UN Universal Periodic Review*. Dostupné z www.amnesty.org/en/documents/eur46/006/2013/en/

Amnesty International. (2017, 14. června). *Russia: Police humiliate and mistreat hundreds of detained peaceful protesters*. Dostupné z www.amnesty.org/en/latest/press-release/2017/06/russia-police-humiliate-and-mistreat-hundreds-of-detained-peaceful-protesters/

Anderson, J. (2007). Putin and the Russian Orthodox Church: Asymmetric Symphonia? *Journal of International Affairs*, 64(1), s. 185–201. Dostupné z www.jstor.org/stable/24358086

Armed Conflict Location & Event Data Project. (2020). *Consolidated Power and Growing Unrest: Putin's Russia in Summer 2020*. Dostupné z www.jstor.org/stable/resrep26622

Åslund, A. (2019). *Russia's Crony Capitalism: The Path from Economy to Kleptocracy*. New Haven: Yale University Press.

Associated Press in Moscow (2021, 26. července). Russia blocks access to websites of Alexei Navalny and close allies. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2021/jul/26/russia-blocks-access-to-websites-of-alexei-navalny-and-close-allies

Bacon, E., & Renz, B. (2003). Return of the KGB? *The World Today*, 59(5), 26–27. Dostupné z www.jstor.org/stable/40476986

Bellingcat. (2020, 14. prosince). *FSB Team of Chemical Weapon Experts Implicated in Alexey Navalny Novichok Poisoning*. Dostupné z www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/12/14/fsb-team-of-chemical-weapon-experts-implicated-in-alexey-navalny-novichok-poisoning/

De Carbonnel, A. (2014, 12. března). How the separatists delivered Crimea to Moscow. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/article/idUSBREA2B13M/

Carothers, T., & Wong, D. (2020, 11. srpna). Authoritarian Weaknesses and the Pandemic. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z www.carnegieendowment.org/2020/08/11/authoritarian-weaknesses-and-pandemic-pub-82452

Constitution of Ukraine. Dostupné z <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>

Cserniczkó, I. (2017). Language Policy and National Feeling in Context Ukraine's Euromaidan, 2014–2016. *Central European Papers*, 5(1), 81–100. doi: 10.25142/cep.2017.005

Dawisha, K. (2014). *Putin's Kleptocracy: Who Owns Russia?* New York: Simon & Schuster.

Dickinson, P. (2021, 20. května). Putin's passport ploy in Ukraine may pave way for Russia's next annexation. *Atlantic Council*. Dostupné z www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-passport-ploy-in-ukraine-may-pave-way-for-russias-next-annexation/

Dogovor mezhdu Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Krym o prinjatii v Rossijskujju Federaciju Respubliki Krym i obrazovanii v sostave Rossijskoj Federacii novyh sub"ektov [Dohoda mezi Ruskou federací a Republikou Krym o přijetí Republiky Krym do Ruské federace a vytvoření nových subjektů v rámci Ruské federace]. (2014). Dostupné z www.publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403180024

Eckel, M. (2019, 16. září). Change The Russian Constitution? Might Be A Good Idea, Says Putin Confidant. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*. Dostupné z www.rferl.org/a/change-the-russian-constitution-might-be-a-good-idea-says-putin-confidant/30167426.html

Elder, M. (2012, 12. března). St Petersburg bans 'homosexual propaganda'. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2012/mar/12/st-petersburg-bans-homosexual-propaganda

Eltsov, P. (2015, 29. září). Let Czar Putin overextend himself. *Politico*. Dostupné z www.politico.eu/article/czar-putin-overextend-himself-conflict-syria-ukraine-military/

European Commission. (2014, 16. března). *Joint statement by President of the European Council Herman Van Rompuy and President of the European Commission José Manuel Barroso on Crimea*.

Dostupné z www.ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_14_71

European Court of Human Rights. (2017, 20. června). *Legislation in Russia banning the promotion of homosexuality breaches freedom of expression and is discriminatory*. Dostupné z <https://1url.cz/WuxUp>

European External Action Service. (2020, 2. července). *Russia: Statement by the Spokesperson on the nationwide voting on constitutional amendments*. Dostupné z www.eeas.europa.eu/eeas/russia-statement-spokesperson-nationwide-voting-constitutional-amendments_en

European Parliament. (2018, 8. března). *Russia's 2018 presidential election: Six more years of Putin*. Dostupné z [www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614738/EPRS_BRI\(2018\)614738_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614738/EPRS_BRI(2018)614738_EN.pdf)

European Parliament. (2021). *European Parliament resolution of 21 January 2021 on the arrest of Aleksei Navalny*.

Dostupné z www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0018_EN.pdf

Federal'nyj zakon ot 03.04.1995 № 40-FZ, Ob organah federal'noj sluzhby bezopasnosti v Rossijskoj Federacii [Federální zákon ze dne 3. dubna 1995 č. 40-FZ, O orgánech federální bezpečnostní služby v Ruské federaci].

Dostupné z www.kremlin.ru/acts/bank/7696

Federal'nyj zakon ot 19.06.2004 № 54-FZ, O sobranijah, mitingah, demonstracijah, shestvijah i piketirovanijah [Federální zákon ze dne 19. června 2004 č. 45-FZ, O shromážděních, setkáváních, demonstracích, pochodech a stávkách].

Dostupné z www.kremlin.ru/acts/bank/21035

Federal'nyj zakon ot 06.03.2006 № 35-FZ, O protivodejstvii terrorizmu [Federální zákon ze dne 6. března 2006 č. 35-FZ, O boji proti terorismu].

Dostupné z www.kremlin.ru/acts/bank/23522

Federal'nyj zakon ot 08.06.2012 № 65-FZ, O vnesenii izmenenij v Kodeks Rossijskoj Federacii ob administrativnyh pravonarushenijah i Federal'nyj zakon «O sobranijah, mitingah, demonstracijah, shestvijah i piketirovanijah» [Federální zákon ze dne 8. června 2012 č. 65-FZ, O změnách zákoníku Ruské federace o správních deliktech a federálního zákona „O shromážděních, setkáváních, demonstracích, pochodech a stávkách“]. Dostupné z www.kremlin.ru/acts/bank/35458

Federal'nyj zakon ot 20.07.2012 № 121-FZ, O vnesenii izmenenij v ot del'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v chasti regulirovanija dejatel'nosti nekommercheskih organizacij, vypolnjajushhijh funkcii inostrannogo agenta [Federální zákon č. 121-FZ ze dne 20. července 2012, O změně některých právních předpisů Ruské federace o úpravě činnosti neziskových organizací vykonávajících funkci zahraničního agenta].

Dostupné z www.publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201207230003

Federal'nyj zakon ot 29.06.2013 № 135-FZ, O vnesenii izmenenij v stat'ju 5 Federal'nogo zakona «O zashhite detej ot informacii, prichinjajushhej vred ih zdorov'ju i razvitiju» i ot del'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v celjah zashhity detej ot informacii, propagandirujushhej otricanie tradicionnyh semejnyh cennostem

[Federální zákon ze dne 29. června 2013 č. 135-FZ, O změně článku 5 federálního zákona „O ochraně dětí před informacemi škodlivými pro jejich zdraví a vývoj“ a samostatných legislativních aktů Ruské federace za účelem ochrany dětí před informace podporující popření tradičních rodinných hodnot].

Dostupné z duma.consultant.ru/files/3576461

Federal'nyj zakon ot 02.07.2013 № 167-FZ, O vnesenii izmenenij v otdel'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii po voprosam ustrojstva detej-sirot i detej, ostavshihsja bez popechenija roditel'ej [Federální zákon ze dne 2. července 2013 č. 167-FZ, O změně některých právních předpisů Ruské federace v otázkách umístování sirotků a dětí bez rodičovské péče].

Dostupné z publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201307030034

Federal'nyj zakon ot 21.12.2013 № 369-FZ, O vnesenii izmenenij v Federal'nyj zakon «Ob operativno-rozysknoj dejatel'nosti» i stat'ju 13 Federal'nogo zakona «O federal'noj službe bezopasnosti» [Federální zákon ze dne 21. prosince 2013 č. 369-FZ, O změnách federálního zákona „O operativně-vyšetřovací činnosti“ a článku 13 Federálního zákona „O Federální bezpečnostní službě“].

Dostupné z publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201312230020

Federal'nyj zakon ot 21.03.2014 № 36-FZ, O ratifikacii Dogovora mezhdru Rossijskoj Federaciej i Respublikoj Krym o prinjatii v Rossijskuju Federaciju Respubliki Krym i obrazovanii v sostave Rossijskoj Federacii novyh sub"ektov [Federální zákon ze dne 21. března 2014 č. 36-FZ, O ratifikaci Smlouvy mezi Ruskou federací a Krymskou republikou o přijetí Krymské republiky do Ruské federace a vytvoření nových subjektů v rámci Ruské federace].

Dostupné z publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201403210015

Federal'nyj zakon ot 30.12.2015 № 468-FZ, O vnesenii izmenenij v otdel'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii [O změně některých právních předpisů Ruské federace].

Dostupné z publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512300120

Federal'nyj zakon ot 06.07.2016 № 374-FZ, O vnesenii izmenenij v Federal'nyj zakon «O protivodejstvii terrorizmu» i ot del'nye zakonodatel'nye akty Rossijskoj Federacii v chasti ustanovlenija dopolnitel'nyh mer protivodejstvija terrorizmu i obespečenija obshhestvennoj bezopasnosti [Federální zákon ze dne 6. července 2016 č. 369-FZ,

O změnách federálního zákona „O boji proti terorismu“ a některých legislativních aktů Ruské federace týkající se zavedení dalších opatření k boji proti terorismu a zajištění veřejné bezpečnosti].

Dostupné z publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201607070016

Federal'nyj zakon ot 25.11.2017 № 327-FZ, O vnesenii izmenenij v stat'i 10.4 i 15.3 Federal'nogo zakona «Ob informacii, informacionnyh tehnologijah i o zashhite informacii» i stat'ju 6 Zakona Rossijskoj Federacii «O sredstvah massovoj informacii»

[Federální zákon č. 327-FZ, O změnách článků 10.4 a 15.3 Federálního zákona „O informacích, informačních technologiích a ochraně informací“ a článku 6 zákona Ruské federace „O hromadných sdělovacích prostředcích“].

Dostupné z www.publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201711250002

Federal'nyj zakon ot 01.05.2019 № 90-FZ, O vnesenii izmenenij v Federal'nyj zakon «O svjazi» i Federal'nyj zakon «Ob informacii, informacionnyh tehnologijah i o zashhite informacii» [Federální zákon ze dne 1. května 2019 č. 90-FZ, O změnách Federálního zákona „O komunikacích“ a Federálního zákona „O informacích, informačních technologiích a ochraně informací“].

Dostupné z www.publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201905010025

FIDH. (2015, 17. července). *Russian Federation : New legislative and administrative moves to restrict and criminalise human rights defenders.*

Dostupné z www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/russia/russian-federation-new-legislative-and-administrative-moves-to

FIDH. (2018, 11. března). *Russia 2012 - 2018: 50 anti-democracy laws entered into force within last presidential mandate.* Dostupné z www.fidh.org/en/region/europe-central-asia/russia/russia-2012-2018-50-anti-democracy-laws-entered-into-force-within

FIDH. (2019). *Brutal Repression of Protests in Moscow: a complete account of violations.* Dostupné z www.fidh.org/IMG/pdf/russiamoscow738aweb_.pdf

Fishman, M., & Bodner, M. (2016, 19. září). Elections 2016:

An Overwhelming Victory for the Kremlin. *The Moscow Times.*

Dostupné z www.themoscowtimes.com/2016/09/19/duma-election-wrap-up-a55383

- Fishman, M. (2017, 29. března). Medvedev Is Out: Anti-Corruption Protests Cost Russia's Prime Minister his Future. *The Moscow Times*.
Dostupné z www.themoscowtimes.com/2017/03/29/Medvedev-is-out-a57576
- Freedom House. (2013). *Freedom on the Net: Russia*. Dostupné z www.freedomhouse.org/sites/default/files/resources/FOTN%202013_Russia.pdf
- Frye, T., Gehlbach, S., Marquardt, K. L., Reuter, O. J. (2016). Is Putin's popularity real? *Post-Soviet Affairs*, 33(1), 1–15. doi: 10.1080/1060586X.2016.1144334
- Garrard, J., & Garrard, C. (2008). *Russian Orthodoxy Resurgent: Faith and Power in the New Russia*. New Jersey: Princeton University Press.
- Gelman, V. (2015). *Authoritarian Russia: Analyzing Post-Soviet Regime Change*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Gelman, V. (2021, 17. září). Authoritarian Russia: The trajectory of political evolution. *Riddle*. Dostupné z <https://ridl.io/authoritarian-russia-the-trajectory-of-political-evolution/>
- Golos. (2016, 19. září). *Zajavlenie po rezul'tatam nabljudenija za vyborami 18 sentjabrja 2016 g.* [Vyjádření k výsledkům pozorování voleb ze dne 18.9.2016]. Dostupné z www.golosinfo.org/articles/117564
- Golos. (2018, 18. března). *Tretij jekspress-obzor obshhestvennogo nabljudenija za dnem gosovaniija* [Třetí rychlý přehled veřejného pozorování dne hlasování]. Dostupné z www.golosinfo.org/articles/142559
- Gorbatenko, S. (2020, 23. prosince). Na okupirovannoj chasti Donbassa pishut «doktrinu» o gosudarstve ruskogo naroda, gde dyshitsja svobodno [V okupované části Donbasu píší „doktrínu“ o stavu ruského lidu, kde mohou volně dýchat]. *Radio Svoboda*. Dostupné z www.radiosvoboda.org/a/31015740.html
- Gosudarstvennaja Duma. (2019, 16. dubna). *Prinjat zakon o «suverennom internete»* [Byl přijat zákon o „suverénním internetu“]. Dostupné z duma.gov.ru/news/44551/
- Gosudarstvennaja Duma. (2020, 15. ledna). *Poslanie Prezidenta Federal'nomu Sobraniju* [Projev prezidenta k Federálnímu shromáždění] [Video]. Dostupné z https://vk.com/video-138347372_456240855

Gosudarstvennaja Duma. (2020, 23. prosince). *Chto menjaetsja v zakonodatel'stve ob inoagentah?* Dostupné z www.duma.gov.ru/news/50387/

Gosudarstvennaja Duma. (2021, 21. července). *Kak rossijskoe zakonodatel'stvo reguliruet rabotu inoagentov.* Dostupné z www.duma.gov.ru/news/52039/

Gosudarstvennaja Duma. (2022, 5. října). *Prezident RF podpisal zakony o vhozhdenii v sostav Rossii DNR, LNR, Zaporozhskoj i Hersonskoj oblastej* [Prezident Ruské federace podepsal zákony o začlenění Doněcké lidové republiky, Luhanské lidové republiky, Zápороžské a Chersonské oblasti do Ruska].
Dostupné z duma.gov.ru/news/55420

Guriev, S., & Treisman, D. (2023). *Spin Dictators: The Changing Face of Tyranny in the 21st Century*. Princeton: Princeton University Press.

Healey, D. (2017). Banning "gay propaganda" and making propaganda for "traditional sex". In D. Healey, *Russian Homophobia from Stalin to Sochi*, s. 13–17.
Londýn: Bloomsbury Publishing.

Human Dignity Trust. (n.d.). *A History of LGBT Criminalisation*.
Dostupné z www.humandignitytrust.org/lgbt-the-law/a-history-of-criminalisation

Human Rights Campaign. (n.d.). *Stances of Faiths on LGBTQ+ Issues: Eastern Orthodox Church*. Dostupné z www.hrc.org/resources/stances-of-faiths-on-lgbt-issues-eastern-orthodox-church

Human Rights Watch. (2012a, 8. června). *Russia: Reject Restrictions on Peaceful Assembly*. Dostupné z www.hrw.org/news/2012/06/08/russia-reject-restrictions-peaceful-assembly

Human Rights Watch. (2012b, 13. června). *Russia: The 'March of Millions'*.
Dostupné z www.hrw.org/news/2012/06/13/russia-march-millions

Human Rights Watch. (2014, 15. prosince). *License to Harm: Violence and Harassment against LGBT People and Activists in Russia*. Dostupné z www.hrw.org/report/2014/12/15/license-harm/violence-and-harassment-against-lgbt-people-and-activists-russia

Human Rights Watch. (2017, 16. listopadu). *Russia: Reject 'Foreign Agents' Media Bill: Tramples on Free Press*. Dostupné z www.hrw.org/news/2017/11/17/russia-reject-foreign-agents-media-bill

Human Rights Watch. (2018). *Russia: Events of 2017*. Dostupné z www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/russia#04d1d2

Interfax. (2012, 6. června). *Gorbachev believes president will not sign rallies law*. Dostupné z www.interfax.com/newsroom/top-stories/56166/

Interfax. (2017, 20. listopadu). *SPCh predložil Sovfedu vernut' zakon o SMI-inoagentah v Gosdumu dlja dorabotki*. Dostupné z www.interfax.ru/russia/588148

Interfax. (2017, 30. prosince). *VS RF priznal zakonnym otkaz CIKa zaregistrovat' Naval'nogo kandidatom v prezidenty* [Ruský nejvyšší soud uznal za zákonné odmítnutí Ústřední volební komise zaregistrovat Navalného jako prezidentského kandidáta]. Dostupné z www.interfax.ru/elections2018/594078

Katchanovski, I. (2022). *The Russia-Ukraine War and the Maidan in Ukraine*. *APSA Preprints*. doi: 10.33774/apsa-2022-4bn8w

Kolesnikov, A. (2017, 11. října). *Putin's Politicization of Soviet History*. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z www.carnegiemoscow.org/commentary/73341

Kolesnikov, A. (2022, 8. listopadu). *Putin's Stalin Phase*. *Foreign Affairs*. Dostupné z www.foreignaffairs.com/russian-federation/putin-stalin-phase

Kolesnikov, A., Volkov, D. (2018, 6. února). *My zhdem peremen. Est' li v Rossii massovyj spros na izmenenija?* [Čekáme na změny. Existuje v Rusku masová poptávka po změně?]. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z www.carnegieendowment.org/2017/12/05/ru-pub-74906

Konończuk, W. (2014, 13. března). *Russia's Real Aims in Crimea*. *Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z www.carnegieendowment.org/2014/03/13/russia-s-real-aims-in-crimea-pub-54914

Konstitucija Rossijskoj Federacii [Ústava Ruské federace]. Dostupné z <http://archive.government.ru/eng/gov/base/54.html>

- Korolkov, A., & Petrov, V. (2016, 23. září). *CIK obnarodoval rezul'taty vyborov v Gosdumu* [Ústřední volební komise oznámila výsledky voleb do Státní dumy]. Dostupné z www.rg.ru/2016/09/23/cik-obnarodoval-rezultaty-vyborov-v-gosdumu.html
- Khvostunova, O. (2020, 27. únor). Vladimir Gelman: “An intention to preserve the political status quo and Putin’s authority is seen in the constitutional reform”. *The Institute of Modern Russia*. Dostupné z www.imrussia.org/en/opinions/3080-vladimir-gelman-
- Laqueur, W. (2015). *Putinism: Russia and Its Future with the West*. New York: St. Martin's Press.
- Levada Center. (n.d.). *Odobrenie dejatel'nosti Vladimira Putina* [Schvalování aktivit Vladimira Putina]. Dostupné z www.levada.ru/en/ratings/
- Levada Center. (2017a, 24. dubna). *Vladimir Putin: Otnoshenie i ocenki* [Vladimir Putin: Postoj a hodnocení]. Dostupné z www.levada.ru/2017/04/24/15835/
- Levada Center. (2017b, 28. února). *Leaders of Russia*. Dostupné z www.levada.ru/en/2017/02/28/leaders-of-russia/
- Levada Center. (2020, 5. června). *Odobrenie institutov vlasti i doverie politikam* [Schvalování vládních institucí a důvěry v politiky]. Dostupné z www.levada.ru/2020/05/06/odobrenie-institutov-vlasti-i-doverie-politikam/
- Levitsky, S., & Way, L. A. (2010). *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes After the Cold War*. New York: Cambridge University Press.
- Lewis, D. G. (2020). *Russia's New Authoritarianism: Putin and the Politics of Order*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Linz, J. J. (2000a). Authoritarian Regimes. In J. J. Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes* (s. 159–261). London: Lynne Rienner Publishers.
- Linz, J. J. (2000b). Totalitarian Systems. In J. J. Linz, *Totalitarian and Authoritarian Regimes* (s. 65–142). London: Lynne Rienner Publishers.
- Lipman, M. (2013, 1. března). Stalin Lives. *Foreign Policy*. Dostupné z <https://foreignpolicy.com/2013/03/01/stalin-lives/>

Lipman, M. (2016). How Putin Silences Dissent: Inside the Kremlin's Crackdown, *Foreign Affairs*, 95(3). Dostupné z www.jstor.org/stable/43946856

Machalek, K. (2013). Factsheet: Russia's NGO Laws. In Freedom House, *Contending with Putin's Russia: A Call for American Leadership*, s. 10–13. Dostupné z www.freedomhouse.org/sites/default/files/Fact%20Sheet_0.pdf

Martynova, P. (2018, 6. února). *Javku na vyborah v Krymu priblizjat k urovnju referendumu* [Volební účast na Krymu se přiblíží úrovni referenda]. Dostupné z www.rbc.ru/politics/06/02/2018/5a74444b9a7947debcf28ee2

Mediazona. (2023, 8. června). *The last 50: Russian repressive laws since 2018*. Dostupné z https://en.zona.media/article/2023/06/07/50rep_en

Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Dostupné z <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%203007/Part/volume-3007-I-52241.pdf>

MFA Russia [@mfa_russia]. (2017, 17. ledna). *#Zakharova: I would like to say the following to @jakejsullivan & other foreign public figures who are rushing to post comments: Have respect for international law, do not interfere with national law of sovereign countries, deal with your domestic problems*. [Tweet]. Twitter. Dostupné z www.twitter.com/mfa_russia/status/1350929586448719872

Milchanovska, E. (2015, 10. února). Boris Nemcov: Bojus' togo, chto Putin menja ub'et [Boris Němcov: Bojím se, že mě Putin zabije]. *Sobesednik*. Dostupné z www.sobesednik.ru/politika/20150210-boris-nemcov-boyus-togo-chto-putin-menya-ubet

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2016, 5. října). *Statement on Illegitimacy of the 18 September 2016 Elections to the State Duma of the Federal Assembly of the Russian Federation*. Dostupné z www.mfa.gov.ua/en/news/51394-zajava-delegaciji-ukrajini-shhodo-viznannya-nelegitimnimi-viboriv-do-derzhavnoji-dumi-federalynih-zboriv-rf-18-veresnya-2016-roku-movoju-originalu

Mislivskaja, G. (2018, 23. března). Oficial'no utverzhdeny itogi golosovanija na vyborah prezidenta Rossii [Výsledky hlasování v ruských prezidentských volbách

byly oficiálně potvrzeny]. *Rossijskaja gazeta*. Dostupné z www.rg.ru/2018/03/23/oficialno-utverzhdeny-itogi-golosovaniia-na-vyborah-prezidenta-rossii.html

Mislivskaja, G. (2021, 24. září). *CIK utverdil okonchatel'nye itogi vyborov v Gosdumu* [Ústřední volební komise schválila konečné výsledky voleb do Státní dumy]. Dostupné z www.rg.ru/2021/09/24/cik-utverdil-okonchatelnye-itogi-vyborov-v-gosdumu.html

Monaghan, A. C. (2012). *The End of the Putin Era? Carnegie Endowment for International Peace*. Dostupné z www.jstor.org/stable/resrep12817

The Moscow Times. (2017, 15. listopadu). *Russia's Bill Retaliating Against Foreign Media Passes Unanimously* Nov. 15, 2017. Dostupné z www.themoscowtimes.com/2017/11/15/russian-bill-retaliating-against-foreign-media-passes-unanimously-a59582

Nakashima, E. (2019, 27. února). *U.S. Cyber Command operation disrupted Internet access of Russian troll factory on day of 2018 midterms*. *The Washington Post*. Dostupné z www.washingtonpost.com/world/national-security/us-cyber-command-operation-disrupted-internet-access-of-russian-troll-factory-on-day-of-2018-midterms/2019/02/26/1827fc9e-36d6-11e9-af5b-b51b7ff322e9_story.html

Naval'nyj, A. (2016, 13. prosince). *Pora vybirat': Aleksej Naval'nyj — kandidat v prezidenty Rossii* [Je čas si vybrat: Alexej Navalnyj je kandidátem na prezidenta Ruska] [Video]. Dostupné z www.youtube.com/watch?v=wkN8sSrUbdY&t=5s

OHCHR. (2012, 18. července). *Pillay concerned about series of new laws restricting human rights in Russian Federation*. Dostupné z www.ohchr.org/en/press-releases/2012/07/pillay-concerned-about-series-new-laws-restricting-human-rights-russian

Operov, S., & Safronov, I. (2016, 19. září). *Ministerstvo chrezvychajnyh polnomochij* [Ministerstvo nouzových pravomocí]. *Kommersant*. Dostupné z www.kommersant.ru/doc/3093174

Osborn, A., & Nikolskaya, P. (2021, 20. září). *Rivals allege mass fraud as Russian pro-Putin party wins big majority*. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/world/europe/pro-putin-party-heads-russian-election-win-after-navalny-clampdown-2021-09-19/

OSCE. (2016, 19. září). *Russian elections more transparent, but challenges to democratic commitments remain, International election observers say.*

Dostupné z www.osce.org/odihr/elections/russia/265071

OSCE. (2018, 18. března). *Russian Federation – Presidential Election, 18 March 2018: Statement of Preliminary Findings and Conclusions.*

Dostupné z www.oscepa.org/en/documents/election-observation/election-observation-statements/russian-federation/statements-19/3685-2018-presidential/file

Papachristou, L. (2024, 19. února). What we know about Alexei Navalny's death in Arctic prison. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/world/europe/alexei-navalnys-death-what-do-we-know-2024-02-18/

Petrosyan, A. (2024, 19. března). Number of internet users worldwide from 2005 to 2023. *Statista*. Dostupné z www.statista.com/statistics/273018/number-of-internet-users-worldwide/

Pfeifer, E., Earle, J., & Nielsen, R. (2012). On Eve of Inauguration, Mass Protest Ends in Violence. *The Moscow Times*. Dostupné z www.themoscowtimes.com/archive/on-eve-of-inauguration-mass-protest-ends-in-violence

Plokhly, S. (2021, 30. listopadu). The Return of History: The Post-Soviet Space Thirty Years after the Fall of the USSR. *Harvard Ukrainian Research Institute*. Dostupné z huri.harvard.edu/news/return-history-post-soviet-space-thirty-years-after-fall-ussr

Polovinko, V., Hachaturov, A., & Kozlova, D. (2019, 1. listopadu). Protokoly «suverennogo runeta»: Kto budet otkljuchat' Rossiju ot vseмирnoj seti? [Protokoly „suverénního RuNetu“: Kdo odpojí Rusko od World Wide Webu?]. *Novaja gazeta*. Dostupné z www.novayagazeta.ru/articles/2019/11/01/82584-premiera-rubriki-suverennye-protokoly

Pravitel'stvo Rossijskoj Federacii. (n.d.). *Federal'naja sluzhba bezopasnosti Rossijskoj Federacii (FSB Rossii)*. Dostupné z www.government.ru/department/113/events/

Prezident Rossii. (2004, 26. dubna). *Prezident napravil v Gosudarstvennuju Dumu zakljuchenie na proekt federal'nogo zakona «O sobranijah, mitingah, demonstracijah, shestvijah i piketirovanijah», prinjatyj Dumoj v pervom chtenii 31 marta 2004 goda* [Prezident zaslal Státní dumě stanovisko k návrhu federálního zákona

„O shromážděních, schůzích, demonstracích, pochodech a stávkách“, které Duma přijala v prvním čtení dne 31. března 2004].

Dostupné z kremlin.ru/events/president/news/30831

Prezident Rossii. (2012, 23. května). *Vstrecha s rukovodstvom partii «Edinaja Rossija»* [Setkání s vedením strany „Jednotné Rusko“].

Dostupné z www.kremlin.ru/events/president/news/15407

Prezident Rossii. (2014, 18. března). *Podpisan Dogovor o prinjatii Respubliki Krym v Rossijskuju Federaciju* [Byla podepsána smlouva o přijetí Krymské republiky do Ruské federace]. Dostupné z kremlin.ru/events/president/news/20604

Prezident Rossii. (2015, 15. července). *Podpisan zakon o perenose vyborov v Gosudarstvennuju Dumu* [Byl podepsán zákon o odložení voleb do Státní dumy].

Dostupné z kremlin.ru/events/president/news/49988

Prezident Rossii. (2021, 12. července). *Stat'ja Vladimira Putina «Ob istoricheskom edinstve russkih i ukraincev»* [Článek Vladimira Putina „O historické jednotě Rusů a Ukrajinců“]. Dostupné z www.kremlin.ru/events/president/news/66181

Procházková, P. (2018, 9. srpna). Deset let od invaze Ruska do Jižní Osetie: nejdřív pasy, pak tanky. *Lidovky.cz*. Dostupné z www.lidovky.cz/domov/deset-let-od-invaze-ruska-do-jizni-osetie-nejdriv-pasy-pak-tanky.A180809_091420_In_noviny_ele

Reddy, L. S., & Ramasamy, K. (2016). Justifying The Judgmental Sampling Matrix Organization in Outsourcing Industry. *GBAMS-Vidushi*, 8(2), 17–25. doi: 10.26829/vidushi.v8i02.9728

RFE/RL. (2018, 18. března). Putin Says No Plans To Change Constitution For Now, Suggests Will Not Run In 2030. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*. Dostupné z www.rferl.org/a/putin-russia-no-plans-to-change-constitution/29107619.html

RFE/RL. (2020, 16. března). Russia's Constitutional Court Approves Amendments Allowing Putin To Rule Until 2036. *RadioFreeEurope/RadioLiberty*.

Dostupné z www.rferl.org/a/russia-constitutional-court-approves-constitutional-amendments/30490913.html

Reuters. (2021, 22. července). Russia disconnects from internet in tests as it bolsters security - RBC daily. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/technology/russia-disconnected-global-internet-tests-rbc-daily-2021-07-22/

Reuters. (2022, 22. března). Russia sentences Kremlin critic Navalny to nine years in prison. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/world/europe/russia-sentences-kremlin-critic-navalny-nine-years-prison-court-2022-03-22/

Richter, A. (2021). Regulation of social media in Russia. *European Audiovisual Observatory*. Dostupné z <https://rm.coe.int/iris-extra-2021en-regulation-of-social-media-in-russia/1680a3f77e>

RosKomSvoboda. (2019, 18. března). *V Ingushetiju opjat' prihodil «mobil'nyj shatdaun»* [Do Inguška opět přišlo „mobilní vypnutí“]. Dostupné z <https://roskomsvoboda.org/en/45833/>

RosKomSvoboda. (2021, 5. července). *Putin podpisal zakon ob udalenii «porochashhej informacii» bez suda* [Putin podepsal zákon o vymazání „pomlouvачných informací“ bez soudu]. Dostupné z <https://roskomsvoboda.org/en/post/udalyat-info-bez-suda/>

Rossijskaja gazeta. (2012, 3. července). Postanovlenie CIK o rezul'tatah vyborov Prezidenta RF [Usnesení Ústřední volební komise o výsledcích voleb prezidenta Ruské federace]. *Rossijskaja gazeta*. Dostupné z www.rg.ru/documents/2012/03/08/cik-vibory-dok.html

Rossijskaja gazeta. (2016, 19. září). CIK obnarodoval poslednie na ponedel'nik rezul'taty vyborov v Gosdumu [Ústřední volební komise v pondělí oznámila poslední výsledky voleb do Státní dumy]. *Rossijskaja gazeta*. Dostupné z www.rg.ru/2016/09/19/cik-obnarodoval-poslednie-na-ponedel'nik-rezultaty-vyborov-v-gosdumu.html

Roth, A. (2021b, 21. dubna). Thousands of Russians attend rallies calling for Alexei Navalny's release. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2021/apr/21/top-navalny-aides-arrested-protests-jailed-opposition-leader-russian-police-moscow

Roth, A. (2021a, 29. prosince). Russian court orders closure of another human rights group. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2021/dec/29/russian-court-orders-closure-of-another-human-rights-group

Roth, A., & Harding, L. (2021, 17. ledna). Alexei Navalny detained at airport on return to Russia. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2021/jan/17/alexei-navalny-detained-at-airport-on-return-to-russia

Russkij Centr. (2021). *Proekt Doktriny "Russkij Donbass"* [Projektová doktrína „Ruský Donbas“]. Dostupné z www.russian-center.ru/8315-2/

Saradzhyan, S., & Abdullaev, N. (2012). Putin, the Protest Movement and Political Change in Russia. In S. Fischer (Ed.), *Russia: Insights from a changing country* (s. 44–54). Dostupné z www.jstor.org/stable/resrep07088.10

Sauer, P. (2023, 17. března). Moscow jails activist for 25 years for opposing Ukraine war. *The Guardian*. Dostupné z www.theguardian.com/world/2023/apr/17/moscow-jails-vladimir-kara-murza-for-25-years-for-opposing-ukraine-war

Sevastopol Life. (2015, 9. listopadu). *Rech' Putina o vossoedinenii Kryma s Rossiej* [Putinův projev o znovusjednocení Krymu s Ruskem] [Video]. YouTube. Dostupné z www.youtube.com/watch?v=2VbV-27EGt4

Schofield, N., & Levinson, M. (2008). Modeling Authoritarian Regimes. *Politics Philosophy & Economics*, 7(3), 243–283. doi: 10.1177/1470594X08092103

Soldatov, A. (2016, 21. září). Putin Has Finally Reincarnated the KGB. *Foreign Policy*. Dostupné z www.foreignpolicy.com/2016/09/21/putin-has-finally-reincarnated-the-kgb-mgb-fsb-russia/

Solomina, D. (2021). Evolution of the protection of the freedom of assembly and association under the ECHR and the ICCPR in the Russian Federation [Diplomová práce]. Dostupné z <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/127608>

De Stefano, C. (2018). Towards Putin's Last Presidency? *Istituto Affari Internazionali*. Dostupné z www.jstor.org/stable/resrep17535

- TASS. (2016a, 18. března). *Čto izmenitsja v provedenii vyborov v Gosdumu v 2016 godu. Dos'e* [Co se změní v průběhu voleb do Státní dumy v roce 2016. Dossier]. Dostupné z www.tass.ru/info/2748044
- TASS. (2016b, 19. září). *Election committee chief surprised at United Russia's great results in election*. Dostupné z www.tass.com/politics/900720
- TASS. (2016c, 18. září). *Putin: Parliamentary polls in Russia demonstrate society's demand for stability*. Dostupné z www.tass.com/politics/900627
- TASS. (2017, 6. prosince). *Vladimir Putin budet ballotirovat'sja na novyj prezidentskij srok* [Vladimir Putin se bude ucházet o nové prezidentské období]. Dostupné z www.tass.ru/politika/4790523
- TASS. (2021, 17. června). *Čto izmenitsja na vyborah v Gosdumu RF v 2021 godu* [Co se změní ve volbách do Státní dumy Ruské federace v roce 2021]. Dostupné z www.tass.ru/info/11683067
- TASS. (2023, 12. prosince). *Den' Konstitucii RF. Čto izvestno ob osnovnom zakone strany i prazdnike v ego chest'* [Den ústavy Ruské federace. Co je známo o základním zákonu země a svátku na jeho počest]. Dostupné z www.tass.ru/info/16562183
- TASS. (2024, 16. března). *Istorija vossoedinenija Kryma s Rossiej* [Historie znovusjednocení Krymu s Ruskem]. Dostupné z www.tass.ru/info/17304219
- Trevelyan, M., & Jones, G. (2023, 4. srpna). *Jailed Russian opposition politician Navalny gets 19 more years in prison, says his team*. *Reuters*. Dostupné z www.reuters.com/world/europe/jailed-russian-opposition-politician-navalny-handed-19-more-years-prison-says-2023-08-04/
- United Nations. (2014, 17. března). *General Assembly Adopts Resolution Calling upon States Not to Recognize Changes in Status of Crimea Region*. Dostupné z <https://press.un.org/en/2014/ga11493.doc.htm>
- United Nations. (2022, 12. října). *With 143 Votes in Favour, 5 Against, General Assembly Adopts Resolution Condemning Russian Federation's Annexation of Four Eastern Ukraine Regions*. Dostupné z <https://press.un.org/en/2022/ga12458.doc.htm>
- United Nations Charter. Dostupné z www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text

Varshalomidze, T. (2013, 30. listopadu). Hopeful Georgia takes baby steps towards EU. *AlJazeera*. www.aljazeera.com/features/2013/11/30/hopeful-georgia-takes-baby-steps-towards-eu/

Vassilieva, V. (2020). Legacies of Russian authoritarianism: a political-cultural approach. *Cambridge Journal of Political Affairs*. Dostupné z www.cambridgepoliticalaffairs.co.uk/articles/onfzhlh1iuycvxn8hrjthdfm6j13m4

VCIOM. (2013, 11. června). *Zakon o propagande gomoseksualizma: za i protiv* [Zákon o propagaci homosexuality: pro a proti]. Dostupné z www.wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/zakon-o-propagande-gomoseksualizma-za-i-protiv

VCIOM. (2017, 21. prosince). *Itogi 2017-go: sobytija, ljudi, ocenki, ozhidaniya ot 2018-go* [Výsledky roku 2017: události, lidé, hodnocení, očekávání pro rok 2018]. Dostupné z www.wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/itogi-2017-go-sobytiya-lyudi-oczenki-ozhidaniya-ot-2018-go

VCIOM. (2018, 26. prosince). *Itogi 2018-go: sobytija, ljudi, ocenki, ozhidaniya ot 2019-go* [Výsledky roku 2018: události, lidé, hodnocení, očekávání pro rok 2019]. Dostupné z www.wciom.ru/analytical-reviews/analiticheskii-obzor/itogi-2018-go-sobytiya-lyudi-oczenki-ozhidaniya-ot-2019-go

Venice Commission. (2012). *Opinion on the federal law no. 54-FZ of 19 June 2004 on assemblies, meetings, demonstrations, marches and picketing of the Russian Federation*. Dostupné z [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2012\)007-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2012)007-e)

Venice Commission. (2013). *Opinion on the issue of the prohibition of so-called "Propaganda of homosexuality" in the light of recent legislation in some member states of the Council of Europe*. Dostupné z [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2013\)022-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2013)022-e)

Venice Commission. (2014). *Opinion on "Whether the decision taken by the Supreme Council of the Autonomous Republic of Crimea in Ukraine to organise a referendum on becoming a constituent territory of the Russian Federation or restoring Crimea's 1992 Constitution is compatible with constitutional principles"*. Dostupné z [www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2014\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2014)002-e)

Volkov, D. (2014, 22. prosince). *Rejting Putina: anomalija ili zakonomernost'*? [Putinovo hodnocení: anomálie nebo vzor?]. Dostupné z www.imrussia.org/ru/общество/2133-рейтинг-путина-аномалия-или-закономерность

The World Bank. (2020, 6. července). *Russian Economy Faces Deep Recession Amid Global Pandemic and Oil Crisis, Says New World Bank Report*. Dostupné z www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/07/06/russian-economy-faces-deep-recession-amid-global-pandemic-and-oil-crisis-says-new-world-bank-report

Zakon Rossijskoj Federacii o popravke k Konstitucii Rossijskoj Federacii ot 14.03.2020 № 1-FKZ «O sovershenstvovanii regulirovanija ot del'nyh voprosov organizacii i funkcionirovanija publichnoj vlasti» [Zákon Ruské federace o změně Ústavy Ruské federace ze dne 14. března 2020 č. 1-FKZ „O zlepšení úpravy některých otázek organizace a fungování veřejné moci“]. Dostupné z www.publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001

SEZNAM TABULEK A VIZUÁLNÍCH PRVKŮ

<i>Schéma – Postup při výběru změn/událostí</i>	17
<i>Tabulka – Komparace povah změn/událostí s rysy nedemokratických režimů</i>	44

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem potenciální přeměny typu politického režimu v Ruské federaci mezi lety 2012–2021 z autoritářského na totalitní. Její text prostupuje stručného shrnutí charakteristických rysů zmíněných dvou základních moderních nedemokratických režimů, přes představení problematiky nejednotnosti definice politického prostředí Ruské federace, po stěžejní analýzu tamního politického režimu. Prostřednictvím diachronní komparativní analýzy deseti nejvýraznějších změn/událostí, ke kterým v určeném časovém rozmezí v ruském politickém prostředí došlo, je zodpovězena výzkumná otázka následujícího znění: „*Je možné mezi lety 2012–2021 pozorovat přeměnu ruského politického režimu z autoritářského na totalitní?*“ Porovnání povah oněch politických změn a událostí s charakteristickými rysy autoritářských a totalitních režimů a okomentování vývojové tendence projevů nedemokratických aspektů politického režimu ve zkoumaném časovém rozmezí přináší konstatování toho, že na základě výsledků provedené analýzy takovou přeměnu pozorovat lze ve smyslu jejího procesu, ovšem ne jejího dokonání. Ve zkoumaném období došlo v Ruské federaci ke stupňujícímu se vývoji nedemokratičnosti tamního politického režimu a výraznějším projevům totalitních znaků, ale pro potvrzení jeho přeměny do plně totalitní formy je potřeba, aby se takové znaky prokázaly v aspektech širšího politicko-společenského prostředí. Propojením získaných poznatků tato bakalářská práce nad rámec svého stanoveného cíle chronologického zanalyzování proměny politického režimu Ruské federace mezi lety 2012–2021 a zodpovězení stanovené výzkumné otázky navrhuje a zdůvodňuje to, aby byl ruský politický režim ve své formě při jeho analýzou prokázaném procesu přeměny z autoritářské podoby do totalitní označován za režim hybridně totalitní.

Klíčová slova

autoritářství, diachronní komparativní analýza, hybridní totalitarismus, moderní nedemokratické režimy, proměna politického režimu, Ruská federace

ABSTRACT

This bachelor's thesis focuses on the potential transformation of the political regime type in the Russian Federation between 2012 and 2021 from authoritarian to totalitarian. Its text ranges from a summary of the characteristic features of the mentioned two modern non-democratic regimes, through the presentation of the inconsistency in defining the political environment of the Russian Federation, to the pivotal analysis of the Russian political regime. Through a diachronic comparative analysis of the ten most significant changes/events that occurred in the Russian political environment during the specified time frame, the research question, *“Is it possible to observe a transformation of the Russian political regime from authoritarian to totalitarian between 2012–2021?”*, is answered. Comparing the nature of those political changes and events with the characteristic features of authoritarian and totalitarian regimes and commenting on the developmental tendencies of non-democratic aspects of the political regime within the examined time frame leads to the conclusion that based on the results of the analysis, such a transformation can be observed in terms of its process, but not its completion. During the examined period, there was an increasing development of non-democratic aspects of the political regime in the Russian Federation and more pronounced manifestations of totalitarian characteristics, but to confirm its transformation into a fully totalitarian form, such characteristics need to be demonstrated in aspects of a broader political and social environment. By linking the acquired knowledge, this bachelor's thesis, beyond its set goal of chronologically analysing the transformation of the political regime of the Russian Federation between 2012 and 2021 and answering the research question, proposes and justifies that the Russian political regime, in its form of the proven process of transformation from authoritarian to totalitarian, should be referred to as a hybrid totalitarian regime.

Keywords

authoritarianism, diachronic comparative analysis, hybrid totalitarianism, modern non-democratic regimes, political regime change, Russian Federation